

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY

Ruští emigranti v Pražském lingvistickém kroužku
(biografický a bibliografický pohled)

Russian Émigrés of Prague Linguistic Circle
(Biography and Bibliography)

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Vypracovala: Martina Portužáková

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 5. května 2022

Podpis

Děkuji doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za konzultace, trpělivost, cenné rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

Podpis

OBSAH

ÚVOD	6
1. PRAŽSKÝ LINGVISTICKÝ KROUŽEK	7
1.1 VZNIK PRAŽSKÉHO LINGVISTICKÉHO KROUŽKU	7
1.2 PRAŽSKÝ LINGVISTICKÝ KROUŽEK V PRŮBĚHU ČASU	9
1.3 PRAVIDLA PŘIJÍMÁNÍ ČLENŮ DO KROUŽKU	11
1.4 TEZE PRAŽSKÉHO LINGVISTICKÉHO KROUŽKU	11
1.5 PŘÍNOS A VLIV PRAŽSKÉHO LINGVISTICKÉHO KROUŽKU	12
2. ROMAN OSIPOVIČ JAKOBSON	14
2.1 JAKOBSONOVA RANÁ LÉTA	14
2.2 DEVATENÁCT LET V ČESKOSLOVENSKU	16
2.2.1 PRAŽSKÉ OBDOBÍ	16
2.2.2 BRNĚNSKÉ OBDOBÍ	17
2.3 JAKOBSONŮV ODMĚN Z ČESKOSLOVENSKA	19
2.4 PŘÍNOS JAKOBSONA PRAŽSKÉMU LINGVISTICKÉMU KROUŽKU	21
2.5 PŘEHLED PUBLIKACÍ R. O. JAKOBSONA	23
3. NIKOLAJ SERGEJEVIČ TRUBECKOJ	25
3.1 TRUBECKÉHO RANÁ LÉTA	25
3.2 EMIGRACE DO BULHARSKA A RAKOUSKA	26
3.3 PŘÍNOS TRUBECKÉHO PRAŽSKÉMU LINGVISTICKÉMU KROUŽKU	28
3.4 DŮLEŽITÉ PUBLIKACE N. S. TRUBECKÉHO	29
4. SERGEJ JOSIFOVIČ KARCEVSKIJ	30
4.1 ŽIVOT S. J. KARCEVSKÉHO DO ROKU 1923	30
4.2 EMIGRACE DO ČESKOSLOVENSKA	31
4.3 KARCEVSKÉHO POSLEDNÍ EMIGRACE DO ŽENEVY	33
4.4 PŘÍNOS KARCEVSKÉHO PRAŽSKÉMU LINGVISTICKÉMU KROUŽKU	34
4.5 DŮLEŽITÉ PUBLIKACE S. J. KARCEVSKÉHO	35
5. PETR GRIGORIJEVIČ BOGATYREV	37
5.1 OSOBNÍ A PRACOVNÍ ŽIVOT	37
5.2 PŮSOBNÍ BOGATYREVA V PRAŽSKÉM LINGVISTICKÉM KROUŽKU	38
ZÁVĚR	39
PE3IOME	40
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	46
1. BIBLIOGRAFIE	46
2. INTERNETOVÉ ZDROJE	48
PŘÍLOHY	50
PŘÍLOHA 1	51

1. PŘEDNÁŠKY ROMANA OSIPOVIČE JAKOBSONA.....	51
2. PŘEDNÁŠKY NIKOLAJE SERGEJEVIČE TRUBECKÉHO	52
3. PŘEDNÁŠKY SERGEJE JOSIFOVIČE KARCEVSKÉHO	52
4. PŘEDNÁŠKY PETRA NIKOLAJEVIČE BOGATYREVA	52
PŘÍLOHA 2	53
ANOTACE.....	61
ABSTRACT.....	62

ÚVOD

Tato bakalářská práce je zaměřena na biografii a bibliografii ruských emigrantů, kteří byli součástí Pražského lingvistického kroužku. K předním osobnostem lingvistického kroužku pocházejícím z Ruska patří Roman Osipovič Jakobson, Nikolaj Sergejevič Trubeckoj a Sergej Josifovič Karcevskij. Těmto třem lingvistům je v předkládané práci věnováno nejvíce pozornosti.

Kromě zmíněných tří lingvistů se práce zabývá i dalším aktivním členem, konkrétně Petrem Grigorijevičem Bogatyrevem. I o něm je napsaná samostatná kapitola, ovšem jeho životní dráha a přínos do Pražského lingvistického kroužku nejsou tak detailně rozebrány jako u hlavních tří protagonistů, neboť jeho působení v Kroužku nebylo pro činnost pražského sdružení stěžejní.

Dané téma jsem si vybrala, poněvadž existuje velmi málo prací, které by se detailně zabývaly ruskými emigranty působících v Pražském lingvistickém kroužku. Proto by tato bakalářská práce mohla být užitečná zejména těm zájemcům o tuto oblast dějin české lingvistiky, kteří nechtou v ruském jazyce.

Hlavním cílem je přiblížit život a dílo ruských lingvistů, jejichž myšlenky obohatily sdružení Pražského lingvistického kroužku, případně poukázat na vliv, jaký měli na celou moderní lingvistiku. Následující kapitoly se týkají jejich osobního života, emigrace z bývalého Sovětského svazu a přesunu do Československa. Jelikož je Pražský lingvistický kroužek sdružením, které vzniklo v Praze ke konci 20. let 20. století, samostatné podkapitoly jsou zaměřeny na život emigrantů v Československu té doby.

Práce je rozdělena do pěti kapitol a ty následně do několika podkapitol. Nejdříve je pozornost zaměřena na samotný lingvistický kroužek, neboť právě jeho členové se významnou měrou podíleli na vzniku strukturalismu – nejvýznamnějšího lingvistického směru 20. století a bez ruských lingvistů, kteří v něm působili, by Kroužek pravděpodobně nedosáhl takové světové proslulosti.

Přílohami k bakalářské práci je seznam přednášek pronesených R. O. Jakobsonem, N. S. Trubeckým, S. J. Karcevským a P. N. Bogatyrevem v rámci schůzí Kroužku. Názvy přednášek jsou uvedeny v originálním názvu. Za nimi následují fotografie ruských emigrantů – jejich portréty, rodinné fotografie a ručně psané dopisy.

1. PRAŽSKÝ LINGVISTICKÝ KROUŽEK

První kapitola je věnována celkové charakteristice Pražského lingvistického kroužku. Zaměřuje se na historii od samotného vzniku Kroužku přes dobu existence až po jeho znovuoobnovení v roce 1990. Jsou zde zmíněny jak kolektivní, tak individuální práce členů, společné teze a stanovy.

1.1 VZNIK PRAŽSKÉHO LINGVISTICKÉHO KROUŽKU

Historie Pražského lingvistického kroužku (dále jen PLK, případně Kroužek) sahá až do roku 1926. Konkrétně se jedná o datum 6. října, které je považováno za oficiální založení PLK. Toho dne se konala zcela první přednáška zahraničního hosta dr. Henrika Beckera s názvem *Evropský žargon* (Der europäische Sprachgeist) probíhající v pražském anglickém semináři ve Veleslavínově ulici č. 4. Přednášky se účastnilo pět osobností, jimiž byli Bohumil Trnka, Roman Jakobson, Vilém Matheius, Bohuslav Havránek a Jan Rypka. Po jejím skončení proběhla živá diskuse a přítomní lingvisté se dohodli na pravidelných schůzkách. Nejprve se scházeli jednou, později dvakrát za měsíc. Během prvního akademického roku činnosti PLK se uskutečnilo devět přednášek. V dalším roce jich bylo o dvě více. Přednášejícími byli domácí členové Kroužku, ale i zahraniční hosté (Vachek, 1999).

Nicméně činnost PLK začala již o rok dříve. Dne 13. března 1925 proběhlo první doložené setkání čtyř podobně smýšlejících lingvistů, později známých jako zakladatelé Kroužku, které proběhlo na popud profesora anglistiky V. Mathesia. Mezi zmíněné lingvisty patřili Češi Vilém Mathesius, Bohumil Trnka a dva Rusové Roman Jakobson se Sergejem Karcevským. Byla to tedy především Mathesiova houževnatost a odhodlání modernizovat českou kulturu a vědu, což dalo možnost vzniku PLK. Vilém Mathesius rovněž Kroužku předsedal až do své smrti roku 1945 (Černý, 1996; Matheius, 1982).

Zpočátku existence PLK se jednalo pouze o volné sdružení. Schůze členů Kroužku probíhaly jak na fakultě Karlovy univerzity, tak v domácnostech samotných členů. Dokonce se během 30. let 20. století členové scházeli v kavárnách. Nejdříve se místem schůzek stala kavárna Louvre na Národní třídě, později se přemístili do kavárny Zlatá husa na Václavském náměstí (Vachek, 1994).

Přestože se členové Kroužku scházeli již čtyři roky, spolek se stal organizovaným a politicky schváleným až na podzim roku 1930. Právě od zmíněného roku měl PLK své úředně schválené stanovy a teze (Vachek, 1999).

Od založení PLK se jeho členové zúčastnili sjezdu v Haagu, Ženevě či pražského slavistického kongresu. Všechny uvedené sjezdy byly pro Kroužek úspěšné. Ovšem termín Pražská škola, jak někdy bývá lingvistický kroužek označován, byl poprvé použit v prospektu na I. mezinárodním sjezdu pro vědy fonetické mezi lety 1931 až 1932. Označení *École de Prague* se ve společnosti rychle ujalo a v polovině třicátých let se už užívalo zcela běžně (Vachek, 1999).

Černý (1996) uvádí, že mezinárodní variantou *École de Prague* je název *Cercle Linguistique de Prague*. V českém prostředí se zachovala varianta v jazyce českém, tedy *Pražská jazyková škola*.

Co se týče úplných začátků Pražského lingvistického kroužku, pozornost musí být zaměřena na rok 1911 (Černý, 1996). Přední člen V. Mathesius proslovil na schůzi v Královské české společnosti nauk svou přednášku, která později byla vydána ve *Věstniku*, s názvem *O potenciálnosti jevů jazykových*. Dle Mathesiových slov je nejspolehlivějším procesem v lingvistice postup od statiky k dynamice a „jedině při rozboru řeči současné můžeme se opírat o materiál dostatečně úplný, kdežto v minulosti je materiál tím kusejší, čím dále jdeme zpět (s. 439)“ (Mathesius, 1982).

Výše zmíněná přednáška již obsahovala několik hlavních myšlenek budoucího pražského funkcionalismu. Jednou z nich byl čistě synchronní přístup k jazyku. Přestože Mathesius používal termíny jako statický a dynamický přístup, jedná se o téměř totožné termíny s přístupem synchronním a diachronním, avšak autorem těchto pojmů je Švýcar Ferdinand de Saussure. Zmíněné pojmy vnesl do lingvistiky de Saussure až o pět let později. Přednáška *O potenciálnosti jevů jazykových* nevyvolala žádnou diskusi a podle předsedajícího profesora Josefa Zubatého byla příliš jemná (Černý, 1996; Vachek, 1999).

Ačkoliv Mathesius žil v době a zemi, která v mnoha ohledech byla stále provincií, nevzdával se svého cíle. Po rozpadu Rakouska-Uherska na několik samostatných celků byla Praha městem umělců a básníků, i tak se stále nedala zařadit mezi střediska nových vědeckých myšlenek. Rozkvětu dnešního hlavního města České republiky pomohla až Velká říjnová revoluce v roce 1917. Tehdy se z Prahy stalo hlavní centrum východoevropské vědecké emigrace, která do Československa přivedla plno osobností ruské a ukrajinské inteligence (Toman, 2011).

Ač se může zdát, že se všichni členové na každé věci týkající se jazykových problémů vždy jednohlasně shodli, není tomu tak. Uvnitř Kroužku existovaly dva přístupy k jazyku, které spolu soutěžily. Prvním z nich je trubeckovsko-jakobsonovský, který klade důraz na funkčnost, zatímco směr druhý, mathesiovsko-havránkovský

na strukturní složku jazyka. Z tohoto důvodu je Pražská škola označována za funkčně strukturální směr. Nelze však říci, že by se jednalo o rozkol, který by členy rozhádal, právě naopak. Oba přístupy se doplňovaly, a tím mohla Pražská škola vzkvétat (Vachek, 1999).

Nesmí být opomenut ani zájem členů Kroužku o spisovnou češtinu. Již v roce 1912 se Mathesius ve své individuální práci zaměřil na tuto podobu jazyka českého a v týdeníku *Přehled* se zabýval problémem jazykové správnosti v protibrusičském smyslu. O sedmáct let později na sjezdu českých filozofů, filologů a historiků se Havránek, Trnka a Jan Mukařovský věnovali otázkám spisovné češtiny, kritériím jazykové správnosti a básnickému jazyku. Kolektivní prací PLK jsou teze o jazyce spisovném i básnickém, které byly předloženy na pražském slavistickém sjezdu roku 1929 (Mathesius, 1982).

Zvláštní význam v PLK měli tři ruští lingvisté – Roman Jakobson, Sergej Karcevskij a Nikolaj Trubeckoj. Do Prahy přinesli pro české prostředí téměř neznámé myšlenky kazaňské a moskevské školy, jako otázky zabývající se fonologií nebo morfologií. I když pražská škola nebyla první, která se zaměřovala na ony dvě zmíněné oblasti, své prvenství má v jejich systematickém zpracování (Černý, 1996).

1.2 PRAŽSKÝ LINGVISTICKÝ KROUŽEK V PRŮBĚHU ČASU

Od založení kroužku do začátku druhé světové války se mluví o tzv. klasickém období. Během něj jeho představitelé sepsali ucelenou jazykovou teorii, která výrazně ovlivnila rozkvět světové lingvistiky hlavně ve 30. letech 20. století. Obrovským přínosem byly publikace zabývající se fonologií, morfologií a syntaxí z funkčního hlediska (Černý, 1996).

Členové Kroužku se také věnovali studiu divadla, permanentně se o něj zajímali od roku 1935. Ke většímu zájmu o tuto oblast však došlo o dva roky později. Tehdy Divadlo D 37 organizovalo Výstavu československé avantgardy. Na oné výstavě někteří členové vystoupili se svými přednáškami. Poté Kroužek s Divadlem D 37 navázali úzkou spoluprací, díky níž mimo jiné vzniklo sdružení Kruh přátel (Bernátek, 2016).

V prosinci roku 1930 PLK v Praze uspořádal mezinárodní fonologickou konferenci jako přípravu na II. mezinárodní sjezd lingvistický. Tento sjezd se konal v srpnu následujícího roku. Na jejich pozvání přijeli lingvisté z osmi států. Na konferenci zaznělo dvacet dva referátů, které se zabývaly fonologickými problémy. Dvacet jedna

z nich bylo publikováno ve čtvrtém svazku *Travaux du Cercle linguistique de Prague* (Mathesius, 1982).

Intenzivní práce členů Kroužku byla na několik let pozastavena v momentě vypuknutí druhé světové války roku 1939. Během válečných let byl všechen vědecký život postižen. Uzavřely se české vysoké školy, postupně se rušilo vydávání odborných časopisů. Mimo jiné Kroužek nadobro přišel o své dva zakládající členy. Ještě o rok dříve v roce 1938 zemřel Nikolaj Trubeckoj na následky dlouhodobé nemoci. O sedm let později skonal také český lingvista V. Mathesius. Další ztrátou pro Kroužek byl R. Jakobson, který musel z rasových důvodů v roce 1939 emigrovat (Černý, 1996).

Po konci války se v roce 1948 v Paříži konal první poválečný lingvistický kongres. Tohoto se účastnili tři členové PLK. Jejich teze zde byly předneseny, ale jejich tvůrci se kongresu neúčastnili. Chyběl Jakobson, za kterého přednášel kolega John Lotz, a Trnkovu přednášku deklamoval Josef Vachek (Vachek, 1999).

V 50. letech vzniklo nové učení o jazyce. Všechny existující směry, včetně strukturalismu, byly nahrazeny tzv. marxistickou jazykovědou. V roce 1948 Ivan Ivanovič Meščanin, stoupenec marxismu, pronesl přednášku, která stanovila jediný žádoucí směr jazykovědné disciplíny. Avšak již rok dříve přednesl Alexandr Vasilijevič Isačenko přednášku v duchu marxistické ideologie. Toto období naštěstí nemělo dlouhého trvání. Kvůli marxovským vulgarizacím, jež znevažovala ruskou lingvistiku na mezinárodní úrovni bylo nové učení Stalinem zavrhnuto (Vachek, 1994).

Bohužel si někteří autoři stranického týdeníku *Tvorba* spojovali marxistickou jazykovědu s PLK a neviděli mezi nimi rozdíl. Teze PLK, především teze Jakobsonovy, se staly terčem útoků. Důsledkem bylo zrušení Kroužku ke konci 50. let 20. století, později byl nahrazen několika samostatnými sdruženími. Bohumil Trnka v rámci sdružení Kruh moderních filologů zaujal místo předsedy v zájmovém odboru Skupina pro funkční jazykozpyt, který se nesl v duchu Kroužku. Další statečnou osobností byl B. Havránek, ten v šedesátých letech zformuloval zásady jazykové teorie také v duchu PLK. A tak, ač neoficiálně, tradice Kroužku mohla žít dál (Vachek, 1999).

Po dlouho očekávaných politických změnách na území Československa, které připadají na listopad 1989 a jsou spojené s tak zvanou sametovou revolucí, byl PLK obnoven. Iniciátorem aktu obnovení byl lingvista Oldřich Leška, který se později stal i jeho předsedou. K znovuoobnovení došlo dne 15. února 1990 (Vachek, 1999).

1.3 PRAVIDLA PŘIJÍMÁNÍ ČLENŮ DO KROUŽKU

„Schválen návrh prof. Mathesia, aby noví členové byli ohlašováni v jedné schůzi, hlasováno o jejich přijetí v téže schůzi. V případě kladném budou pozváni do schůze příští. Za členy řádné je možno považovati ty, kteří se účastní pravidelně schůzek. Nepřítomní členové, meškající v cizině, jsou považováni za členy korespondující, a jiní účastníci schůzek za hosty“ (Čermák, 2012, s. 358).

Výše předložený zápis z 23. března 1928 ze schůze Kroužku uvádí, že se před zavedením stanov v roce 1930 již uvažovalo o jakémsi rozdělení členů na řádné, nově přijaté a koho je možné považovat za hosty. Vachek (1994) podává informaci, jakožto jeden z aktivních členů PLK, že Kroužek do svých řad přijal badatele až v momentu zdárného pronesení vlastní přednášky.

Dále Čermák (2012) v knize zmiňuje říjnový zápis schůze z téhož roku, kde je psáno, že členem Pražského lingvistického kroužku přestává být ten, jehož absence je třikrát za sebou neomluvená.

Přijetí stanov 1. prosince 1930 vymezilo několik zásadních bodů týkajících se členství v PLK. Stanovují například přijetí členů do Kroužku a jejich vystoupení. Od zmíněného data se členové dělí na řádné a dopisující. Obě skupiny mají jasně vymezena práva a povinnosti (Čermák, 2012).

1.4 TEZE PRAŽSKÉHO LINGVISTICKÉHO KROUŽKU

Tvorba Tezí PLK byla důležitou náplní jeho schůzek mezi léty 1929-1930, především pak v měsících květnu a červnu roku 1929. Z původního zápisu únorové toho roku schůze lze vyčíst, že iniciátorem vzniku těchto tezí byl Roman Jakobson. Dále lze zjistit, jaké myšlenky byly použity a kdo byl jejich autorem (Čermák, 2012).

Z původního zápisu Čermák (2012) uvádí následující: „Debata o organizačních otázkách kroužku a o účasti jeho na Sjezdu slovanských filologů. Po návrhu p. Jakobsona přijato, aby kroužek sestavil these prací několika členů kroužku (Jakobsona, Mathesia [sic!], Oberpfalcera o sémantice, Havránka o spisovném jazyce, Mukařovského, Weingarta, Trnky), připínající se k různým bodům ve zprávě přípravného sjezdového výboru (s. 548)“.

Přestože určité části psali členové jednotlivě, jedná se o dílo kolektivní. Jejich dalším kolektivním dílem je nedokončený *Ottův slovník naučný nové doby* (OSNND). Je všeobecně známo, že se členové Kroužku na sepsání slovníku podíleli, v jejich bibliografii bývá často opomíjen (Čermák, 2012).

Dá se říci, že teze předepisují hlavní zásady strukturně-funkční koncepce při zkoumání jazyka, kterými by se členové měli řídit. Několika body se odlišují od většiny jiných směrů v rámci strukturalismu, zejména orientací na strukturální jazykovědu a důraz na funkční pojetí jazyka (Černý, 1996). Ovšem ne všichni se touto koncepcí řídili. To dokazují například práce osvíceného mladogramatika Oldřicha Hujera, komparatisty Václava Machka či Františka Jílka-Oberpfalcera. I když používali jiné metody při psaní svých odborných statí, zcela sympatizovali s Tezemi PLK, proto jsou také jejich signatáři (Vachek, 1999).

Samotné teze byly nejprve sepsány v českém jazyce. Jelikož je jejich autoři chtěli předložit na I. sjezdu slovanských filologů konaném v Praze v říjnu téhož roku, musely být přeloženy do francouzštiny. Překladať se ujal Louis Bruno. Teze vyšly v prvním svazku pod názvem *Travaux du Cercle Linguistique de Prague*. Tento svazek byl pak během let obohacován o mnoho dalších. Bohužel se první svazky nedochovaly celé ani česky, ani francouzsky (Čermák, 2012).

Většina pozdějších výtisků tezí je překladem z francouzštiny, nikoliv z původní české verze. Jde tedy o překlad překladu, a ne vždy jsou v plném znění. Jsou vydány jen určité pasáže, které překladateli přišly nejzajímavější. Teprve po roce 1970 byl vydán první celý text tezí v českém jazyce sepsaný Josefem Vachkem (Čermák, 2012).

Ještě před pražským sjezdem se čtyři členové Kroužku zúčastnili Prvního mezinárodního sjezdu lingvistů konaného v Haagu v dubnu 1928. Jakobson, Trubeckoj, Karcevkič a v neposlední řadě Mathesius si všimli podobnosti svých tezí s tezemi ženevské školy. Proto se s jejími hlavními představiteli domluvili na společném usnesení, ve kterém deklarovali nový program, ten byl jednohlasně přijat. Bylo to první velké vítězství PLK na mezinárodní úrovni. Navíc tímto činem získali spojence za hranicemi (Mathesius, 1982).

1.5 PŘÍNOS A VLIV PRAŽSKÉHO LINGVISTICKÉHO KROUŽKU

Uskupení Kroužku mělo výrazný vliv na několik jazykovědných škol po celém světě, a to především ve 30. letech 20. století. O teoriích lingvistů PLK se jazykovědci z evropských zemí, například z Polska, Francie nebo Itálie, dozvídali skrze početné publikace nebo na mezinárodních sjezdech (Černý, 1996).

Ve stejné době na sebe PLK upozorňoval především publikacemi v *Československé vlastivědě*. Byli to hlavně R. Jakobson a J. Mukařovský, kteří se ve svých pracích zabývali dějinami českého verše staré i nové doby, a B. Havránek

zaměřil pozornost na dialektologii a dějiny spisovné češtiny. Je zde zjevný obrovský přínos pro oblast bohemistiky (Mathesius, 1982).

Dále roku 1932 Kroužek vydal mimo jiné *Spisy Pražského lingvistického kroužku* a sborník *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Právě tyto publikace měly podle Vachka (1994) zásadní vliv na novou teorii jazykové kultury v Československu.

Čtvrtletník *Slovo a slovesnost* s podtitulem *list Pražského lingvistického kroužku* rovněž spadá pod činnost PLK od března 1935. S nakladatelstvím Melantrich se již o rok dříve členové Kroužku domluvili na spolupráci (Mathesius, 1982).

Svémi teoriemi obohatili nejen Evropu, ale i Spojené státy americké. Tam se o propagaci v 60. letech 20. století postaral, kromě R. Jakobsona, český lingvista Josef Vachek, a to svými odbornými přednáškami a publikacemi. Pražská škola a její funkčně-structuralistické přístup k jazyku patří ke směrům, které měly velký vliv na moderní lingvistiku (Černý, 1996).

2. ROMAN OSIPOVIČ JAKOBSON

Tato kapitola se věnuje Romanu Jakobsonovi, jednomu ze zakládajících členů Pražského lingvistického kroužku ruského původu. Podrobněji je popsán jeho bouřlivý osobní život, Jakobsonova emigrace do Československa a USA. Dále se kapitola zabývá jeho pracovní činností, která zahrnuje hojné množství vydaných publikací.

2.1 JAKOBSONOVA RANÁ LÉTA

Roman Osipovič Jakobson se narodil 11. října 1896 v Moskvě. Jeho otec Osip Abramovič Jakobson zaujímal pracovní pozici chemického inženýra a obchodoval s potravinami. Matka Romana Osipoviče Anna Jakovlevna přivedla na svět ještě další dva potomky, mladší bratry lingvisty, Sergeje a Michaila. Už jako dítě byl Roman Osipovič velice chytrý. Byl velmi nadaný na jazyky, kromě svého mateřského ruského jazyka uměl ještě francouzsky. Tuto řeč využil již v náctiletém věku například při analýze moderních veršů (Bo & Монвил-Бёрстон, 2017).

V roce 1905 Jakobson nastoupil na moskevský Lazarevský institut východních jazyků. Díky svým učitelům Vsevolodu Fjodoroviči Millerovi a Valentinu Vasilijeviči Bogdanovi se během studia začal zajímat o folklór, ruský jazyk a literaturu. Stal se redaktorem časopisu *Žákovy myšlenky* (Мысль ученика), přitom se mu naskytla možnost v časopise publikovat vlastní básně a povídky. Při maturitní zkoušce roku 1914 uspěl s vyznamenáním (Баран, 2017).

Poté Jakobson nastoupil na Moskevskou univerzitu na historicko-filologickou fakultu, obor slavistika a ruský jazyk. Na tamní univerzitě měl možnost se učit od vynikajících lingvistů, zejména Nikolaje Nikolajeviče Durnovo, Filippa Fjodoroviče Fortunatova či Alexeje Alexandroviče Šachmatova. Díky společnému a vytrvalému zájmu studentů na daném oboru slavistiky mohl vzniknout roku 1915 Moskevský lingvistický kroužek. Jeho členové se báli, že vzbudí zájem policie, která tehdy studentské kroužky velmi pečlivě sledovala, proto Moskevský kroužek spadl pod Moskevskou dialektologickou komisi. Hlavní zájmy skupin se výrazně nelišily, obě se věnovaly empirickému výzkumu ruských nářečí (Toman, 2011; Zelenka, 1996).

V témže roce Jakobson napsal svou první větší vědeckou práci, která se vztahovala k fonetice severovelikoruského dialektu. O rok později Jakobson obdržel Buslajevovu cenu za svůj výzkum týkající se jazyka v severoruském národním eposu. Tento výzkum se později stal součástí jeho magisterské práce, kterou na Moskevské univerzitě obhájil v roce 1918 (Bo & Монвил-Бёрстон, 2017).

Ještě v roce 1916 byl v rámci univerzitního studia na stáži v Petrohradě. Zde se sblížil s Viktorem Borisovičem Šklovským. Tito dva vědci společně s dalšími příslušníky ruské inteligence se podíleli na vzniku formalistické skupiny OPOJAZ (Общество по изучению поэтического языка, Společenstvo pro výzkum básnického jazyka). Zároveň s Moskevským lingvistickým kroužkem sdružoval OPOJAZ lingvisty, spisovatele, básníky a literární teoretiky (Toman, 2011; Zelenka, 1996).

Během Jakobsonových studentských let byl převažujícím lingvistickým směrem mladogramatismus, jehož zájem se upíral na historickosrovnávací přístup k jazyku. Jakobsonovi se zamlouvala pouze jedna myšlenka mladogramatismu, konkrétně ta, že jazyk je brán jako nástroj se samostatnou existencí a neslouží jen k vyjádření myšlenek. K ostatním teoriím mladogramatismu měl Jakobson výhrady a stavěl se proti nim (Bo & Монвил-Бёрстон, 2017).

Jakobsonovo myšlení ovlivnila strukturalistická práce *Ruské samohlásky z kvalitativního a kvantitativního hlediska* (Русские гласные в качественном и количественном отношении) lingvisty Lva Vladimiroviče Ščerby. Myšlenky strukturalismu do ruského prostředí v roce 1917 vnesl Sergej Karcevskij, student Ženevské univerzity. Právě na univerzitě v Ženevě Karcevského vyučoval zakladatel strukturalistického směru Ferdinand de Saussure. De Sausserovo myšlení se blížilo tomu Jakobsonovu, i když se od něj v pozdějších letech vzdálil. Na mladého Jakobsona mělo obrovský vliv buňčské umělecké hnutí 20. století. Sám Jakobson dokonce psal futuristické básně pod pseudonymem Aljagrov (Баран, 2017; Bo & Монвил-Бёрстон, 2017).

V roce 1917 se ještě Jakobson stihl připojit ke Konstituční demokratické straně zvané Kadeti a k Moskevské dialektologické komisi. Rok nato jej Komise vyslala na schůzi Lidového komisariátu zahraničních věcí, na které se probírala otázka rusko-ukrajinské hranice z pohledu lingvistiky (Баран, 2017).

V roce 1919 byl Jakobson jedním z řečníků na schůzi Moskevského lingvistického kroužku. Vystoupil zde s přednáškou *Poetický jazyk v dílech Chlebnikova* (О поэтическом языке произведений Хлебникова). Samotnému Moskevskému kroužku Jakobson předsedal od jeho založení do roku 1920, kdy opustil Sovětský svaz (Toman, 2011; Баран, 2017).

2.2 DEVATENÁCT LET V ČESKOSLOVENSKU

Jakmile Roman Jakobson odešel ze své rodné země, chvíli se zdržel v hlavním městě Estonska Tallinnu a v Německu. Teprve poté se ocitl v Československu. Důvody k Jakobsonově emigraci jsou detailně popsány v následující podkapitole (Toman, 2011).

Kopřivová (2001) se zmiňuje o nestálém Jakobsonově místě pobytu. Během něj vystřídal Jakobson dvě důležitá města, Prahu a Brno. Vzhledem k této skutečnosti je tato podkapitola rozdělena do dalších dvou. Každá z nich se zvláště týká Jakobsonova působení v prostředí pražském a brněnském.

Za necelých dvacet let svého působení v Československu Roman Jakobson publikoval sto dvacet pět vědeckých knih a pojednání a zhruba sto článků. Většina těchto publikací je napsaná v češtině, také obsahově se týkají otázek tohoto jazyka a literatury (Kuldanová, 1996).

2.2.1 PRAŽSKÉ OBDOBÍ

Mezinárodní organizace Červený kříž Sovětského svazu podnikla záchrannou misi v Československu. Hlavním úkolem mise byla repatriace čili návrat do své vlasti bývalých ruských vojáků a následné navázání diplomatických vztahů. Členové této mise se do Československa dostali dne 10. července 1920. Součástí této akce byl i Roman Jakobson, který zde zastával funkci tlumočnicka. Nicméně ještě v září tohoto roku ukončil své působení v Červeném kříži a začal se plně věnovat vědecké činnosti. Od října docházel na přednášky týkajících se českého jazyka a literatury organizované Karlovou univerzitou, avšak studoval na pražské Německé univerzitě (Čerminová, 2020; Kuldanová, 1996).

Ke konci téhož roku si začal Jakobson dopisovat s Nikolajem Trubeckým, se kterým o šest let později navázal blízký pracovní vztah, a to především v Pražském lingvistickém kroužku (Bo & Монвил-Бёрстон, 2017).

Nebyl to pouze zájem o vědu, který jej v Praze upoutal. Seznámil se zde s lékařkou Sofíí Nikolajevnou Feldmannovou, která se do Československa dostala v rámci sovětské diplomatické mise, podobně jako Jakobson. Dne 13. května 1923 Jakobson s Feldmannovou vstoupili do svazku manželského (Kuldanová, 1996; Баран, 2017).

V průběhu následujícího roku si v Praze našel přátele mezi českými avantgardními umělci. Jednalo se zejména o Vítězslava Nezvala, Jaroslava Seiferta, Konstantina Biebla, Josefa Horu a Vladislava Vančuru. Všichni výše uvedení spisovatelé

patřili do uměleckého svazu Devětsil, do kterého Jakobson také vstoupil. Mezi jeho okruh přátel z Československa se dále řadí František Halas, Karel Čapek nebo básník Stanislav Kostka Neumann (Баран, 2017).

Co se týče Jakobsonovy profesní kariéry, od roku 1921 zastával funkci tiskového referenta sovětských agentur ROSTA a TASS v Praze. Toto místo však po sedmi letech opustil a nastoupil do redakce německého časopisu *Slavische Rundschau* vydávaném Německou univerzitou v Praze (Čerminová, 2020). V březnu 1929 se stal členem Slovanského ústavu v Praze, přičemž obě výše uvedená členství nebyla veřejností vlídně přijata, dokonce byla v tisku kritizována. Jakobsona v něm označili za „podvratného moskevského náhončího“ (Kuldanová, 1996, s. 172).

Své studium na univerzitě Jakobson zakončil v dubnu roku 1930 habilitací, čímž získal titul doktora filozofie. Celá jeho disertační práce byla napsaná v němčině (Kuldanová, 1996).

I po opuštění Sovětského svazu nebyla Jakobsonovi lhostejná situace v jeho domovině. Věděl, co se tam odehrávalo. Tuto skutečnost dokazuje korespondence mezi Jakobsonem a jeho pedagogem z univerzity v Moskvě N. N. Durnovo. Jakobson se mu v jednom dopise z roku 1924 zmiňuje o bezútěšné situaci, která nastala. O podmínkách v Sovětském svazu Jakobsona a jeho ženu Sofii informují rodinní příslušníci Sofie (Toman, 2011).

2.2.2 BRNĚNSKÉ OBDOBÍ

Jak píše Kuldanová (1996), roku 1933 se Roman Jakobson s manželkou přestěhoval za práci do Brna. Jejich bydlištěm se stal jeden byt na Vávrově ulici číslo 9. Zde bydleli pohromadě s Jakobsonovými rodiči, kteří po revoluci roku 1917 emigrovali do Lotyšska a poté následovali svého syna do Československa (Баран, 2017).

Nadcházející léta nebyla pro Jakobsona dvakrát lehká. Nejdříve měl problémy s habilitací na Masarykově univerzitě, poněvadž si svým vystoupením proti purismu časopisu *Naše řeč* proti sobě postavil uznávané tamní profesory. Naštěstí habilitační komise vyvrátila argumenty proti neudělení titulu Jakobsonovi, a tak se Roman Jakobson v září roku 1933 stal docentem v oboru ruské filologie. V komisi byl mimo jiné přítomen také člen Pražského lingvistického kroužku B. Havránek. Rok nato byl Jakobson jmenován tehdejším československým prezidentem Tomášem Garrigueem Masarykem smluvním profesorem ruské filologie na Masarykově univerzitě. Také se začlenil

do dvou učitelských spolků. Prvním z nich byl spolek vysokoškolských učitelů v Brně, druhým Český ústřední spolek učitelů vysokoškolských v Praze (Kuldanová, 1996).

Další úskalí čekalo na Jakobsona v roce 1936, kdy se měl stát mimořádným profesorem ruské filologie. Akademičtí pracovníci Bohuslav Havránek, Slavomír Wollman a František Trávníček podali žádost o zřízení oboru ruské filologie a současně se dovolávali Jakobsonova povýšení. Aby se Jakobson mohl stát mimořádným profesorem, musel získat československé státní občanství. To, i se svou ženou Sofií, nakonec dostal. I přes opětovnou kritiku od stejných univerzitních profesorů, jako tomu bylo u habilitace na brněnské univerzitě, a pochybností ze strany policejního ředitelství v Praze ohledně jeho politické spolehlivosti, se ruský lingvista dočkal jmenování mimořádným profesorem v roce 1937 od prezidenta, kterým již byl Edvard Beneš (Kuldanová, 1996).

Díky tomuto titulu mohl Jakobson pracovat v oddělení staré české literatury v Seminárii pro slovanskou filologii, kde byl již čtyři roky zaměstnán v části ruské filologie na filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Protože byl Roman Jakobson velmi nadaný na jazyky a už několik let žil v Československu, jeho čeština byla na vysoké úrovni. Díky tomu mohl na univerzitě referovat i v jazyce českém. Na brněnské univerzitě si Jakobson vysoce cenil svých studentů, stejně tak jejich zájmu o problematiku, kterou probírali na seminářích a mnoho dalších (Kuldanová, 1996).

Po dvanáctiletém soužití se Roman Jakobson a Sofie N. Feldmannová roku 1935 rozvedli. Přestože jim manželství nevydrželo, i po rozvodu si byli blízcí a do konce života zůstali přáteli. Ještě tentýž rok, dokonce ve stejném měsíci, kdy došlo k rozvodu, se Jakobson znovu oženil, tentokrát za ženu pojal překladatelku, socioložku a etnografku Svatavu Pirkovou. Společně během válečných let emigrovali do Spojených států (Баран, 2017; Завацка, 2017).

Jakobsonův zájem se kromě lingvistických témat točil kolem světoznámého spisovatele 19. století Alexandra Sergejeviče Puškina. V souvislosti s tímto zájmem vydal společně s historikem Alfredem Ljudvigovičem Bemem v roce 1937 několik statí o Puškinovi. Jedna z nich pod názvem *Socha v symbolice Puškinově* (Скульптура в символикe Пушкина) byla napsaná v českém jazyce (Баран, 2017).

Během let na Masarykově univerzitě se Jakobson dostal do kontaktu s univerzitou v Bratislavě. Kvůli nedostatku profesorů na jejich nové katedře byla bratislavská univerzita závislá na pomoci Brna a Prahy. Při této příležitosti Roman Jakobson zavítal i do slovenské části země (Завацка, 2017).

V návaznosti na březnový vpád nacistických vojsk do Československa a následné okupaci roku 1939 musel Jakobson československé prostředí opustit, neboť byl Žid. Ani křest, který se uskutečnil již o rok dříve, díky němuž konvertoval k pravoslaví, mu nepomohl. V březnu roku 1939 byl také Jakobson odvolán ze své profesorské funkce na brněnské univerzitě. Tajně přešel z Brna do Prahy, odkud si s manželkou vyřizovali vízum do Dánska. V momentě jeho získání manželé Jakobsonovi odjeli za hranice. Datem 21. dubna 1939 definitivně končí Jakobsonův pobyt v Československu (Баран, 2017).

Podobně jako v prvním desetiletí 20. století, kdy si Jakobson vymyslel pseudonym, tak i v tento moment tomu tak bylo. Tentokrátě jeho krycí jméno znělo Olaf Jensen. Důvodem pro jeho vytvoření byla Jakobsonova touha stále přispívat do československého písemnictví svými statěmi (Баран, 2017).

2.3 JAKOBSONŮV ODCHOD Z ČESKOSLOVENSKA

Roman Jakobson po opuštění Československa následující dva roky postupně pobýval ve třech severských zemích, a to v Dánsku, Norsku a Švédsku. Konečným místem se pro Jakobsona v roce 1941 staly Spojené státy Americké. Zde od roku 1947 pracoval na Columbijské univerzitě ve státě New York na Masarykově stolici československých studií (Kuldanová, 1996).

Po skončení druhé světové války Jakobson zahájil korespondenci se svými československými kolegy z univerzity, kterou vedli až do roku 1951. Jejich korespondence se kromě jiného týkala věci Jakobsonova teoretického návratu do Československa (Баран, 2017).

O svém návratu samozřejmě jednal i s Masarykovou univerzitou a Ministerstvem školství. S tímto krokem byl spojen i návrh na Jakobsonovo jmenování řádným profesorem. Ministerstvo školství Romana Jakobsona v říjnu 1946 ubezpečilo, že se stane řádným profesorem, načež si ale odporovalo dopisem datovaným 19. srpna 1947, ve kterém pochybovalo o jeho občanství, tak byl návrh stažen. Ještě jednou jej podal univerzitní profesorský sbor o rok později. Naneštěstí byl požadavek na Jakobsonovo jmenování v roce 1950 zrušen, společně s ním mu byla odebrána hodnost mimořádného profesora z roku 1937. Dnem 26. února 1951 je definitivně ukončen vztah mezi Masarykovou univerzitou a ruským vědcem Romanem Jakobsonem (Kuldanová, 1996).

Během padesátých let 20. století, kdy už byl Jakobson několik let v emigraci v USA, jej v oficiální kampani proti kosmopolitismu v lingvistice, která probíhala

na území Československa, označovali za antisovětského emigranta nebo „žoldáka amerických imperialistů“ (Čerminová, 2020, s. 68). Ani ve Spojených státech to v této době R. Jakobson neměl jednoduché. Vláda mu nedůvěřovala a podezírala jej, že byl vyslán Sovětským svazem a pracuje pro něj jako špeh (Заватца, 2017).

Nehledě na situaci mezi Jakobsonem a Československem, ve Spojených státech amerických roku 1950 získal funkci profesora na Harvardské univerzitě ve státě Massachusetts, kterou zaujímal až do roku 1967. Místo akademického pracovníka mu bylo nabídnuto již dříve, ale kvůli uvažování o návratu na Masarykovu univerzitu jej tehdy odmítl (Баран, 2017; Во & Монвил-Бёрстон, 2017).

Také ve Spojených státech se Jakobson stal členem několika významných kroužků. Jako příklad lze uvést spolek Mezinárodní fonetické asociace nebo Americká lingvistická společnost. Dokonce při své práci v New Yorku byl spoluzakladatelem Newyorského lingvistického kroužku, jehož vznik se datuje rokem 1943 (Во & Монвил-Бёрстон, 2017).

V rámci svých členství v různých kroužcích zavítal Roman Jakobson ještě několikrát do Československa, i když jen na krátkou chvíli. Poprvé v roce 1956, následovně o rok později hned dvakrát, když se účastnil Mezinárodní konference slavistů a sjezdu komeniologů. Počtvrté a naposled se do Československa dostavil na konstantinovské sympozium konané v srpnu roku 1969, které se konalo na počest Konstantina Filosofova, jenž byl zakladatelem slovanské vzdělanosti. Podstatou sympozia byla lingvistická zasedání, během nichž se přednášely referáty z různých tematických okruhů (Fleischmannová, 1970; Kuldanová, 1996).

Nejen pracovní život, ale i Jakobsonův osobní život během pobytu v USA se lehce změnil. V roce 1962 se rozvedl i se svou druhou ženou Svatavou. Nicméně ještě tentýž rok se opět oženil a jeho třetí chotí se stala polská literární vědkyně Krystyna Pomorska (Баран, 2017).

Ke konci života dostal R. Jakobson několik významných ocenění jak ve světě, tak i v Československu. Byl jmenován čestným doktorem na connecticutské univerzitě Yale a univerzitě v Římě. V roce 1968 se stejného uznání Jakobson dočkal v Brně a při VI. Mezinárodním sjezdu slavistů téhož roku jej vyznamenala i Karlova univerzita (Kuldanová, 1996; Баран, 2017).

Uznávaný vědec Roman Jakobson dne 18. července 1982 zemřel v bostonské nemocnici. Za svou vědeckou a reprezentativní činnost mu byl udělen řád

T. G. Masaryka druhé třídy tak zvaně in-memoriam od vlády České a Slovenské Federativní Republiky v roce 1991 (Баран, 2017).

2.4 PŘÍNOS JAKOBSONA PRAŽSKÉMU LINGVISTICKÉMU KROUŽKU

V Pražském lingvistickém kroužku byl Roman Jakobson velmi váženým a cenným členem. Počínaje rokem 1926 do roku 1939 v PLK figuroval Jakobson jako řádný člen, přičemž rok od založení se Jakobson stal zástupcem předsedy Mathesia. V této funkci setrval až do svého odjezdu z Československa (Čerminová, 2020).

Právě Jakobson je také autorem slova „strukturalismus“, tedy směru, kterým je pražská škola označovaná. Tento termín vychází z teorie, že jazyk je systém disponující svou vnitřní strukturou, přičemž hlavní jednotkou je jazykový znak (Bo & Монвил-Берстон, 2017).

Kromě toho, že je Jakobson jedním ze zakladatelů Kroužku, vnesl zde plno nových myšlenek zvláště z fonologického a morfologického hlediska. Dále se soustředil na básnický jazyk, o který se zajímal už při studiu na škole a v rámci PLK jej mohl prohloubit společně s dalším členem Kroužku Janem Mukařovským (Černý, 1996; Kuldanová, 1996).

Jakobson pracoval celkem na osmi sbornících Kroužku *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* (Čerminová, 2020). Do druhého svazku těchto tezí osobně přispěl monografií věnující se fonologickému vývoji ruštiny, kterou srovnával s vývojem jiných slovanských jazyků. Tato monografie je napsaná ve francouzštině (Vachek, 1999).

Svůj veliký zájem o fonologii sdílel s dalším ruským emigrantem N. S. Trubeckým, s nímž se převážně ve 20. a 30. letech 20. století věnoval fonému a fonologickému systému. Společně tvořili sešranou dvojici, většina jejich postojů k základním problémům jazyka byla shodná. Oba badatelé usilovali o to, aby byla hláska považována za funkční element jazyka. S touto teorií souvisí Jakobsonovy dvě rozsáhlé monografie. První z nich byla publikována v roce 1928 a zabývá se evolucí fonologického systému odlišných slovanských jazyků. Ve druhé monografii vydané o tři roky později se věnoval teorii různých typů fonologických změn. V rámci těchto studií došel k závěru, že jazykové změny jsou systémové a směřují k určitému cíli, a zároveň je vývoj jazyka nezbytný (Bo & Монвил-Берстон, 2017).

Během klasického období svůj zájem o morfologii potvrdil v článku *O struktuře ruského slovesa* (Zur Struktur des russischen Verbums), ve kterém užil fonologickou teorii privativní opozice na morfologický systém. Tento proces, ze kterého vyvodil

patříčné důsledky zmíněné dále v této práci, se nazývá teorií příznakovosti nebo také teorie binárních opozic. Proti dané teorii však byli i někteří členové Pražského lingvistického kroužku, přesto je v lingvistice považována za nejpřínosnější morfologickou teorii, kterou Kroužek vytvořil (Černý, 1996).

V Praze taktéž pracoval Jakobson na teorii jazykové struktury, s níž se postavil proti myšlenkám Švýcara F. de Saussura. Příkladem může být de Sausserova myšlenka o tom, že synchronie jazyka je vždy statická a diachronie vždy dynamická, oproti tomu Jakobson pracoval s teorií, že synchronie jazyka může být statická i dynamická. Důležitý byl také pohled na lingvistiku obecně, přičemž švýcarský jazykovědec hlásal, že jazyk (respektive jazykový systém) by měl být vyučován lingvistikou, která v sobě nezahrnuje řeč (užití jazyka). Ruský vědec pracoval s přesvědčením, že právě lingvistika by měla vyučovat řeč. Rozdílů mezi teoriemi Jakobsona a de Saussura však bylo mnohem více (Bo & Монвил-Бёрстон, 2017).

Další zmíněnou, rozhodně ne však poslední teorií, kterou Jakobson doplnil myšlenky PLK, je pojetí teleologicky pojímaného hláskosloví. Jakobsonovo pojetí bylo jakýmsi předchůdcem jedné z hlavních myšlenek pražské školy, a to otevřenosti jazykového systému. Ta spočívá v tom, že „žádný jazykový systém nikdy ve stavu dokonalé rovnováhy není a ani být nemůže, a to proto, že jazykový vývoj je jevem všeobecným“ (Vachek, 1999, s. 80).

Po dobu svého aktivního členství v PLK vystoupil Roman Jakobson na schůzích celkem s osmnácti přednáškami. Jeho první přednáška se konala již 13. ledna 1927 a byla pojmenovaná *Pojem hláskoslovného zákona a princip teleologický*, poslední přednesl rok před odjezdem na sever, konkrétně 21. března 1938. Roman Jakobson ji tehdy dal název *Akustická klasifikace souhlásek*. V době svého aktivního členství v PLK vystoupil někdy i třikrát za rok. Na schůzích Kroužku se vždy pouštěl do diskuse konající se po přednášce. V probírané problematice se dokázal rychle zorientovat a následně své argumenty dobře zformulovat (Vachek, 1999).

Nebýt Jakobsona, Kroužek by přišel o mnoho svých důležitých teorií, které jsou základem jejich tezí. Také se jeho zásluhou myšlenky pražského strukturalismu přenesly do zahraničí, především tedy v 60. letech do Spojených států (Černý, 1996).

2.5 PŘEHLED PUBLIKACÍ R. O. JAKOBSONA

Roman Jakobson za celý svůj život napsal stovky publikací. Proto je obsahem následujících řádků pouze několik vybraných Jakobsonových děl, které jsou pomyslným mezníkem v jeho kariéře a také jsou významná pro obecnou lingvistiku.

Svou první velkou monografií *O českém verši především v porovnání s ruským* (О чешском стихе – преимущественно в сопоставлении с русским) Jakobson publikoval v roce 1923. V díle se zabýval vztahem jazykového systému a prozodií. Onen vztah se zde pokusil analyzovat (Баран, 2017).

O tři roky později vyšla versologická studie v jazyce českém *Základy českého verše*, v roce 1927 tentokrát opět práce v ruštině *Fonetika jednoho severoruského nářečí* (Фонетика одного русского северно-великорусского говора с намечающейся переходностью) (Pospíšil, 2006).

Ke konci 30. let se Jakobson věnoval rozlišovacím znakům jazyka v dětské řeči. Své závěry z těchto výzkumů sepsal v knize *Dětská řeč, afázie a fonologické universalie* (Детский язык, афазия и фонологические универсалии) (Во & Монвил-Бёрстон, 2017).

Svůj zájem o Puškina kromě statí *Socha v symbolice Puškinově* z roku 1937 dokázal i v dalších publikacích ze stejného desetiletí, jako *Na okraj Eugena Oněgina, Puškin v realistickém světě* či *K Puškinovým ohlasům lidové poesie* (Rudy, 1990).

Studie *Nejstarší české písně duchovní* z roku 1929 a *Glosy k Legendě o sv. Prokopu* vydané o sedm let později dokazují Jakobsonův další zájem, a to o historii duchovních písní (Pospíšil, 2006).

Jak je zmíněno v předchozí podkapitole 2.4, ve svém článku *O struktuře ruského slovesa* publikovaném ve 30. letech 20. století se Jakobson snažil o aplikaci fonologické teorie privativní opozice na morfologický systém. Ze svého výzkumu vyvodil několik následujících závěrů. Pro členy fonologické i morfologické jsou charakteristické určité znaky. V rámci fonologické skupiny je to odlišení na základě přítomnosti či nepřítomnosti určitého příznaku. Oproti tomu skupina morfologická má jeden člen, který je tak zvaně příznakový, tedy vykazuje známky příznaku, a další člen bezpříznakový, což znamená, že je neutrální vzhledem k danému příznaku. Černý (1996) uvádí příklad na oslovení milé studentky a milí studenti, přičemž milé studentky se vztahuje pouze k ženskému obecnství. Na rozdíl druhé oslovení milí studenti, které se může užít současně pro ženy i muže anebo pouze pro muže. Tato definice platí dodnes.

Studie *Lingvistika a poetika* (Linguistics and Poetics) z roku 1960 pojednává o poetické funkci jazyka, kterou je Jakobson známý do dnešních let. Základním principem funkce je přítomnost šesti faktorů, které musí být součástí všech aktů slovní komunikace. Mezi dané faktory patří odesílatel, adresát, kód, sdělení, kontext a kontakt. Každý z nich má svou určitou funkci a zároveň se můžou dále dělit do dalších kategorií podle různých způsobů (Waughová, 2014).

Jakobsonova díla byla mnohokrát přeložena do dalších jazyků. Pokud byl originál v jazyce ruském, dočkal se překladu do němčiny, francouzštiny, češtiny a podobně. Ku příkladu dílo z roku 1934 *Co je poesie?* bylo během dalších let přeloženo celkem do devíti jazyků, jmenovitě se jedná o jazyk anglický, slovenský, polský, německý, francouzský, švédský, srbský, maďarský a italský (Rudy, 1990).

Tímto dílem publikace Romana Jakobsona nekončí. Z uvedených děl je značná jeho rozmanitost vzhledem k zájmům. *O struktuře ruského slovesa* a *Lingvistika a poetika* jsou v této práci rozebrána více, poněvadž se jedná o základní Jakobsonovy práce. Jakobson je do dnešní dní v lingvistickém oboru považován za jednoho z nejvýznamnějších ruských jazykovědců díky svým početným teoriím, které ovlivnily moderní lingvistiku po celém světě.

3. NIKOLAJ SERGEJEVIČ TRUBECKOJ

Obsahem této kapitoly jsou základní biografická data ruského lingvisty Nikolaje Sergejeviče Trubeckého. Je brán zřetel i na jeho vydané publikace a přínos do PLK.

3.1 TRUBECKÉHO RANÁ LÉTA

Budoucí přední lingvista 20. století Nikolaj Sergejevič Trubeckoj se narodil 15. dubna (3. dubna) roku 1890 v Moskvě do aristokratické rodiny. Jeho otec Sergej Nikolajevič byl filozofem a veřejným činitelem. Matka Nikolaje Praskovja Vladimirovna, rozená Obolenskaja, byla dobrosrdečná, talentovaná žena, zároveň však přísný rodič. Rodina Trubeckých je spojena s dynastií Rurikovců a také patřila k velkoknížectví litovských Gediminas a Moskevskému velkoknížectví. Z těchto důvodů všem přímým potomkům náleží titul knížete, včetně Nikolaje Sergejeviče (Ермишина, 2015).

Manželům Trubeckým se narodily tři děti. Prvorozenou dcerou byla Natalie, po ní na svět přišel Nikolaj a posledním potomkem byl syn Vladimir. V létě žila rodina na rodném statku v Achtyrce, v zimě ve svém bytě v Moskvě. Jelikož Trubeckoj pocházel z vážené rodiny aristokratů, jeho výuka probíhala v domácím prostředí se soukromými učiteli (Ермишина, 2015).

Již v roce 1905 publikoval vědecký časopis dle Tomana (2011) *Moskevská etnologická společnost* (Этнографическое обозрение) Trubeckého první studii. V roce 1908 nastoupil na Moskevskou univerzitu, katedru filozoficko-psychologickou, ale po roce přešel na obor historicko-srovnávací filologie. Právě zde měl možnost se učit od Wiktora Porzeziňského, bývalého žáka lingvisty F. F. Fortunatova. Během studií Trubeckoj došel k závěru, že jedinou skutečnou vědeckou metodou ze všech antropologických věd je lingvistika.

Mezi hlavní témata, kolem kterých se točil Trubeckého zájem v lingvistické oblasti, se řadí folklór, etnografie, morfologie a především fonologie. O první dvě zmíněná témata se zajímal již ve třinácti letech. K etnologii Trubeckého přivedl V. F. Miller a k folklóru Stěfan Kirovič Kuzněcov (Ермишина, 2015).

Roku 1912 začal N. Trubeckoj pracovat na své magisterské práci s názvem *Utváření budoucího času v základních indoevropských jazycích* (Образование будущего времени в главнейших индоевропейских языках), kterou o rok později obhájil. V rámci své stáže strávil zimu roku 1913 na Lipské univerzitě. Zde se setkal s lingvisty, kteří se řadili ke směru mladogramatismu, tedy užívali historický přístup k jazyku. Těmito jazykovědci byli například Karl Brungmann či Ernst Wilhelm

Windisch. Během stáže se seznámil s myšlenkami F. de Saussura. S jeho myšlenkami se Trubeckoj ztotožnil a stal se tak jeho příznivcem. Jelikož měla brzy začít první světová válka, se Nikolaj Sergejevič Trubeckoj obohacen o nové poznatky, vrátil z Lipska zpět do Moskvy. Návrat domů stihl těsně před vypuknutím války (Toman, 2011; Ермишина, 2015).

V Sovětském svazu na Trubeckého trpělivě čekala Věra Petrovna Bazilevskaja, se kterou se dne 7. října 1914 oženil. Z manželství vzešly tři dcery, Elena, Darja a nejmladší Natalia. Měli ještě syna Alexandra, ten však záhy po narození v roce 1917 zemřel (Ермишина, 2015).

Rok po svatbě přijal N. S. Trubeckoj místo privátního docenta na Moskevské univerzitě. Ve stejném roce se stal spoluzakladatelem Moskevského lingvistického kroužku, v němž se mimo jiné seznámil s Romanem Jakobsonem. Trubeckoj znal Jakobsona již z přednášek Moskevské folklórní komise, kterých se Trubeckoj účastnil od roku 1914 (Olonová, 1991; Ермишина, 2015).

V podzimních měsících těsně před občanskou válkou roku 1917 Trubeckoj ze zdravotních důvodů odjel do lázní Kislovodsk. Kvůli bolševické revoluci a svému původu byl pro něj návrat do Moskvy nebezpečný. Dvě léta se nikde trvale neusadil, pouze se toulal po různých ruských guberniích (Toman, 2011).

V roce 1919 se rodina Trubeckých, včetně Nikolaje Sergejeviče, přestěhovala do Rostova na Donu. Trubeckoj zde získal funkci docenta na univerzitě a vyučoval předměty jako úvod do jazykovědy, srovnávací fonetiku indoevropských jazyků, základní kurz sanskrtu a srovnávací morfologii indoevropských jazyků (Ермишина, 2015).

3.2 EMIGRACE DO BULHARSKA A RAKOUSKA

V prosinci roku 1919 se bolševici dostali k Rostovu na Donu a celá Trubeckého rodina se přemístila na Krym. Začátkem dalšího roku odjeli do Konstantinopole, kde bydleli v kolonii ruských emigrantů. Rodina v této době živořila (Ермишина, 2015).

Díky pomoci dvou slavistů Stefana Mladenova a Michaila Arnaudova získal Nikolaj Trubeckoj místo na univerzitě v Sofii. Své přednášky vedl v bulharštině, kterou se za krátký čas naučil. I zde se zabýval otázkami svých oblíbených témat, jako byla fonetika či kavkazské jazyky. V roce 1920, kdy už několik měsíců žil N. Trubeckoj v Sofii, publikoval své první větší dílo mimo Sovětský svaz, které nese název *Evropa a lidstvo* (Европа и человечество). Ve spise Trubeckoj rozebral termíny šovinismus

a kosmopolitismus a ukázal na rozdíl mezi nimi. Jedná se pouze o úvod k dalším jeho publikacím, které postupně vycházely v dalším desetiletí (Toman, 2011; Ермишина, 2015).

Důležitým mezníkem pro Trubeckého je moment spoluzaložení hnutí tak zvaného eurasijství v roce 1921. Hlavním představitelem eurasijství je Petr Nikolajevič Savickij. Dané hnutí vytyčilo postavení Ruska z hlediska jeho umístění a také historie. Zastánci eurasijství zdůrazňovali, že ruské území není součástí Evropy, ani Asie, ale že se jedná o samostatný územní celek. Společně s dalšími ruskými emigranty N. S. Trubeckoj vydal první eurasijský sborník *Exodus na Východ* (Исход к востоку). Součástí hnutí byl Trubeckoj do roku 1928 (Байсвенгер, 2012).

V této době také díky R. Jakobsonovi, který již do Prahy emigroval, začala komunikace mezi Trubeckým a pražskými lingvisty. S těmi následně založil Pražský lingvistický kroužek (Olonová, 1991).

Ve svém článku *K problematice ruského sebezpoznání* vydaném v Sofii vysvětloval teorii vzniku indoevropských jazyků. Jazyk dle Trubeckého teorie vznikl díky tomu, že obyvatelé mluvící různými jazyky žili na stejném území, přičemž se dané jazyky mísily, což dalo vznik jednomu. S tímto souhlasil i Roman Jakobson (Ferenčáková, 2017).

Bohužel se Trubeckému život v Bulharsku nelíbil. V dopisu z roku 1922 adresovaném F. A. Pjotrovskému si Trubeckoj stěžoval na vědecký život. Ten byl na nižší úrovni, než na kterou byl Trubeckoj z Moskvy zvyklý, z tohoto důvodu se snažil dostat do jiného prostředí (Toman, 2011).

Jak je výše zmíněno, Trubeckoj uvažoval o opuštění bulharského státu. Svou myšlenku uskutečnil. Nejprve se v roce 1922 vydal do Československa, konkrétně do Prahy. Zde se setkal s Oldřichem Hujerem, známým lingvistou. Vzhledem k tomu, že Hujer tehdy pracoval na Karlově univerzitě, lze předpokládat, že se Trubeckoj snažil získat místo na této vysoké škole. Bohužel se mu to nepodařilo, proto zažádal o místo profesora na brněnské univerzitě. Ani tam se nedočkal úspěchu (Ермишина, 2015).

Po dvouletém pobytu v Bulharsku a neúspěchu při shánění práce v Československu se Trubeckoj s rodinou přestěhoval do Vídně, a to proto, že byl požádán, aby se ujal funkce profesora na místní univerzitě. Nicméně tato funkce byla zprvu nabídnuta někomu jinému, a tak Trubeckoj musel počkat na její uvolnění. Toho se dočkal až začátkem roku 1923 (Ермишина, 2015).

Z profesní stránky se Trubeckému poměrně dařilo, nicméně v osobním životě byl na tom o něco hůř. Propukla u něj nemoc angina pectoris, která se začala postupem času zhoršovat (Toman, 2011).

V roce 1936 byl jmenován čestným členem Amerického lingvistického sdružení a rok nato se stal generálním tajemníkem Fonologické skupiny. Tato skupina vznikla roku 1936 v Kodani pod Americkým lingvistickým sdružením (Емишина, 2015).

Článkem z roku 1938 s názvem *O rasismu* (О расизме) na sebe Trubeckoj upozornil a nacisté si jej začali více všímat. V témže roce byla Vídeň, ve které Trubeckoj žil, Německem obsazena. Po vpádu nacistických vojsk do Rakouska Trubeckoj uvažoval o emigraci za přáteli do USA. Než to stačil uskutečnit, gestapo mu po udání za publikovaný článek o indoevropské problematice vpadlo do bytu a Trubeckoj byl vyslýchán. Následkem těchto hrůzných zážitků Trubeckoj dostal infarkt myokardu. Přestože byl ihned převezen do nemocnice, na následky 25. června 1938 zemřel (Ferenčáková, 2017; Vachek, 1999).

3.3 PŘÍNOS TRUBECKÉHO PRAŽSKÉMU LINGVISTICKÉMU KROUŽKU

Přestože Trubeckoj nebyl v častém osobním styku s ostatními členy Kroužku, jelikož Praze nikdy dlouhodobě nežil, dojížděl na jejich přednášky, schůze a účastnil se i mezinárodních sjezdů. V roce 1935 Trubeckoj napsal brožuru, ve které bylo sepsáno „jak postupovat při popisu fonologické stránky jazyků světa“ (Vachek, 1999, s. 22). Tato brožura byla určena pro Bulletin, který vydávala mezinárodní fonologická asociace v zahraničí.

Trubeckého zájem se soustředil především o fonologii. Své domněnky konzultoval s ostatními členy Kroužku, především s R. Jakobsonem, který jej k této problematice přivedl. Nejvýznamnějším Trubeckého dílem fonologie je nedokončené dílo *Základy fonologie* (Grundzüge der Phonologie) napsáno v němčině a bylo vydáno posmrtně v roce 1939. Práce obohatila sborník *Travaux du Cercle linguistique de Prague*, jež tvoří jeho sedmý svazek. Trubeckého hlavním přínosem do Kroužku je jednoznačně téma fonologie. Dílo *Základy fonologie* bylo přeloženo do sedmi různých jazyků (Černý, 1996; Olonová, 1991).

V *Základech fonologie* definoval Trubeckoj několik základních myšlenek fonologie, kterými ovlivnil celou lingvistiku. Nejznámější a nejprínosnější teorií je teorie opozic. Tato teorie je založená na odlišnosti slov dle jedné hlásky, například důl – hůl, přičemž se fonémy, nejmenší jednotky umožňující rozlišit význam slova, mohou objevit

v témže kontextu a společně tvoří opozici neboli protiklad. Dále se opozice rozlišují podle vztahu mezi fonémem a celým systémem, vztahu mezi členy navzájem a podle míry rozsahu rozlišovacích schopností v systému (Černý, 1996).

3.4 DŮLEŽITÉ PUBLIKACE N. S. TRUBECKÉHO

Kromě *Základů fonologie a Evropa a lidstvo* se Trubeckoj zapsal do paměti veřejnosti ještě několika dalšími publikacemi. Zmíněná díla, především však *Základy fonologie*, jsou rozebrány v předchozí podkapitole. Níže jsou uvedena ještě dvě díla, která se týkají různých oblastí a ovlivnily Trubeckého kariéru.

První Trubeckého publikovaná práce pochází z roku 1905 a týká se folklóru, konkrétně ugrofinského. Řeč je o stati *Finská píseň „Kulto neito“ jako relikv pohanského zvyku* (Финская песнь „Kulto neito“, как переживание языческого обычая). V ní se Trubeckoj na základě analýzy eposu *Kalevala* pustil do populárního tématu etnologů, tedy do studia kulturního reliktu. Hlavním tématem eposu je nahrazení nebožky zlatou soškou, se kterou její tvůrce Ilmarin jedná jako se živou osobou. Aby bylo možné pochopit příčinu zacházení se soškou jako s bytostí, je nutné pochopit historický kontext. Na tomto základě Trubeckoj zmíněný epos srovnával s dalšími a výsledkem bylo zjištění, že spousta ugrofinských kmenů věřilo, že je mrtví pozorují. Z tohoto důvodu pozůstali vyráběli sošky a loutky, ke kterým se chovali jako k živým bytostem. Trubeckoj došel k závěru, že *Kalevala* se zakládá na skutečném zvyku (Toman, 2011).

Článek *Babylónská věž a zmatení jazyků* (Вавилонская башня и смешение языков) byl vydán v časopise *Euasijský současník* (Евразийский временник) roku 1923. Tento článek pojednává o vzniku Babylónské věže, přičemž její stavitelé si mezi sebou nerozuměli. To však nevadilo, protože tato skutečnost dle Trubeckého byla dána Bohem, takže v sobě nese hlubší poselství. Závěrem Trubeckoj vysvětluje, že i bez dorozumění lidé byli schopni postavit věž (Toman, 2011).

Celkový počet knih, které během své kariéry Trubeckoj napsal, činí sto sedmdesát jedna publikací. Dalšími pracemi lze zmínit například *O pravém a nepravém nacionalismu* (Об истинном и ложном национализме), *Vrcholy a pády ruské kultury* (Верхи и низы русской культуры) nebo *O státním zřízení a formě vlády* (О государственном строе и форме правления). Jak je možné vidět, Karcevského přínos se netýkal pouze oblasti lingvistiky, ale zasahoval i do politické filozofie (Ермишина, 2015).

4. SERGEJ JOSIFOVIČ KARCEVSKIJ

Následující kapitola se zabývá posledním ruským zakladatelem Kroužku, kterým je Sergej Josifovič Karcevskij. Je opět zmíněn jeho osobní život, emigrace do Československa a dalších států, osobní přínos do Pražského lingvistického kroužku a ke konci kapitoly nástin vydaných publikací.

4.1 ŽIVOT S. J. KARCEVSKÉHO DO ROKU 1923

Sergej Josifovič Karcevskij se narodil 28. srpna (9. září) 1884 v Tobolsku. Vystudoval univerzitu v Moskvě. V roce 1903 získal učitelský diplom, načež byl vyslán do školy na vesnici Nachrači (dnešní městský obvod Kondinskoye v Tobolsku), kde následující dva roky vyučoval žáky základní školy. Z Nachrače se přestěhoval do Nižního Novgorodu. Tam nejprve pracoval v městské knihovně, později se dokonce stal jejím ředitelem. Pro knihovnu také vytvořil první knižní katalog. O něco později vstoupil S. Karcevskij do Strany socialistů-revolucionářů (Партия социалистов-революционеров). Tato předrevoluční politická strana taktéž nese označení pod zkratkou esefi. Za svou revoluční činnost byl Karcevskij roku 1906 uvězněn. O rok později se mu podařilo z vězení utéct a prchnout do střediska ruské emigrace v Ženevě (Vorobeva, 2021; Фужерон, 2019).

V hlavním městě Švýcarska nastoupil S. Karcevskij na zdejší univerzitu. Jejím studentem byl od roku 1909 do roku 1915. Chodil na přednášky předních lingvistů té doby, kterými byli ku příkladu Ferdinand de Saussure, Charles Bally, Antoine Meillet nebo Albert Sechehaye. Kromě těchto přednášek si zapsal Karcevskij také předmět francouzský jazyk a literatura (Toman, 2011; Фужерон, 2019).

Během svého pobytu v Ženevě Karcevskij projevil zájem o dvě důležité oblasti své budoucí kariéry, tedy lingvistickou a literární. Výsledky jeho zájmu o literaturu na sebe nenechaly dlouho čekat. Již po prvním roce studia na univerzitě napsal své první dvě povídky – *Jamkarka* (Ямкарка) a *Kolka* (Колька). První z nich publikoval Maxim Gorkij v časopise *Společenský sborník „Znanie“* (Сборник товарищества „Знание“). V roce 1911 zveřejnil časopis *Nové slovo* (Новое слово) druhou zmíněnou povídku, za kterou Karcevskij získal ocenění na literární soutěži pořádanou novinami *Burzovní zprávy* (Биржевые ведомости) (Фужерон, 2000).

Ve svých povídkách se Karcevskij často inspiroje svými životními zkušenostmi. Na základě tohoto faktu povídky nesou biograficko-memoární charakter, kdy například Karcevskij podává informace o své stranické minulosti. Ještě v době vyučování

v Nachrači ho ihned zaujala tamní sociální a ekonomická situace místních obyvatel. Na základě těchto zkušeností sepsal Karcevskij své poznatky. Výsledkem se stal rukopis *Mezi Mansijci* (Среди вогул), v němž se zaměřil na vztahy mezi sousedícími národy Mansijců a Chantů. Všechny jeho literární prvotiny jsou napsané v ruském jazyce (Фужерон, 2018; Фужерон, 2019).

V roce 1916 měl Karcevskij v plánu z francouzského jazyka přeložit *Kurs obecné lingvistiky* (Курс общей лингвистики) švýcarského lingvisty F. de Saussura do ruštiny. Ještě v témže roce tak Karcevskij učinil. Díky němu se teorie de Saussura dostala do povědomí ruských lingvistů, kterou Karcevskij následně dokázal využít pro výuku současné ruštiny (Chidichimo, 2016; Фужерон, 2018).

V březnu 1917 se Karcevskij vrátil z Ženevy do bývalého Sovětského svazu. Tentokrát se jeho cílovým místem stala Moskva. Právě v tomto městě začala Karcevského kariéra lingvisty, neboť se přidal k Moskevskému lingvistickému kroužku. V dalším roce se Karcevskij zúčastnil schůze tamějšího Kroužku, na které dostal možnost vystoupit s přednáškou pojmenovanou *Systém ruského slovesa* (Система русского глагола). Фужерон (2018, s. 8) uvádí krátký úryvek ze schůze, ve kterém je napsáno, že „přednáška představuje shrnutí některých kapitol práce řečníka ve francouzském jazyce *Système du verbe russe*“. Téma systému ruského slovesa Karcevského zaujalo natolik, že se později stalo i hlavním tématem jeho disertační práce. Od několika předních lingvistů té doby, kterými byli Alexandr Matvejevič Peškovskij, Nikolaj Nikolajevič Durnovo či Dmitrij Nikolajevič Ušakov, získala uvedená přednáška vysoké hodnocení (Фужерон, 2019).

Karcevského první cesta po definitivním opuštění Sovětského svazu roku 1920 vedla do Štrasburku. Zde mu francouzský jazykovědec A. Meillet pomohl získat práci. Díky jeho pomoci se Karcevskij mohl dále věnovat své pedagogické činnosti, neboť se stal učitelem ruského jazyka na zdejší univerzitě. Po dvouletém působení ve Francii emigroval do hlavního města Československa, přesto ale nadále sleduje dění ve své rodné zemi (Grzybek, 2014; Фужерон, 2019).

4.2 EMIGRACE DO ČESKOSLOVENSKA

V roce 1923 se Karcevskij s rodinou přestěhoval do Prahy. Zde získal místo v Ruském pedagogickém institutu (Toman, 2011). Zajímavostí je, že se v tomto ústavu vytvořila tradice společného setkávání studentů s vyučujícími, mezi kterými byl i S. J. Karcevskij. Tyto schůzky se konaly dvakrát do měsíce, vždy v podvečer. Jejich účastníci živě

debatovali nad pedagogickými, kulturně-historickými a jinými předem vybranými tématy (Седова, 2012).

Společně s kolegy z institutu Sergejem Iosifovičem Hessenem a V. A. Riganem vydával Sergej Karcevskij časopis *Ruská škola v zahraničí* (Русская школа за рубежом). Kolektiv pedagogů v *Ruské škole* publikoval články metodologického i lingvistického rázu, dále recenze na dané články i na jazykové učebnice. Všechny články byly psány v ruštině. Intonace, logická a emocionální povaha jazyka a syntagmatika jsou témata, kterými se Karcevskij zabýval již při pobytu v Ženevě, a právě v tomto časopise se mu naskytla možnost je dále rozvíjet (Toman, 2011; Фужерон, 2019).

V Praze se Karcevskij setkal se svým přítelem z Moskevského lingvistického kroužku R. Jakobsonem. Díky tomuto setkání Karcevského a Jakobsona s dalším emigrantem N. S. Trubeckým a českým lingvistou V. Mathesiem vznikla myšlenka na založení Pražského lingvistického kroužku (Фужерон, 2019).

Během pražského období si Sergej Karcevskij často dopisoval se svým učitelem Charlesem Ballym, se kterým měl velmi blízký vztah. V korespondenci z roku 1924 lingvisté řešili problémy výuky jazyků ve škole, především jazyka rodného. Karcevskij měl dojem, že se na akademické půdě i v emigrantském prostředí o těchto problémech málo hovořilo. V dalším dopisu prosil Ballyho, aby mu přijel do Prahy pomoci „v záležitosti odstranění scholastiky z výuky jazyků“ (Фужерон, 2018, s. 246).

Karcevskij téhož roku dokončil *Gramatiku pro starší ročníky ruského lycea* (Грамматика для старших классов русского лицея) a následně ji předal vydavatelství. Kniha prvně vyšla v Praze roku 1925 (Фужерон, 2018).

Praha byla pro emigranty vzácným místem. Československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk pomáhal lidem v emigraci peněžním příspěvkem od 600 do 2 500 českých korun za měsíc. Ze všech států přispívalo pouze Československo i emigrantům žijícím mimo území státu. Pavel Nikolajevič Miljukov, ministr zahraničních věcí a také blízký přítel T. G. Masaryka, byl známý svou lhostejností a chladností. Proto se mnoho emigrantů s prosbou o příspěvek obracelo k jeho ženě Anně Sergejevně, aby se za ně u svého manžela přimluvila (Родионова, 2012).

Mezi nimi byla i manželka Karcevského Jevgenija. Důvěřovala talentu svého muže. Věřila, že by mohl výrazně obohatit humanitní obory. Například Karcevskij měl v úmyslu sepsat knihu o Tolstém, bohužel k tomu neměl dostatek financí (Родионова, 2012).

Dne 7. srpna 1924 se v dopise určeném Charlesi Ballymu píše Karcevskij, že se ocitl v těžké majetkové situaci, poněvadž nedostával finanční příspěvek. K jejímu zlepšení by podle jeho slov pomohla zdárná obhajoba disertace, neboť by tím získal diplom. Na základě výše uvedených informací z korespondence je možné vyvodit, že i přes svou pracovní vytíženost Karcevskij v každé volné chvíli pracoval na své disertační práci (Фужерон, 2018).

Jak se ovšem zmiňuje v jenom dopisu Nikolaji Alexandroviči Rubakinovi, spisovateli a zakladateli bibliopsychologie, s nímž si také často dopisoval, bylo pro Karcevského důležité vše, co se týkalo pedagogické činnosti. Bylo v tom zahrnuto i upravování souborů statí pro jeho časopis *Ruská škola v zahraničí* (Фужерон, 2019).

Z pohledu tématu jeho výstupní práce na univerzitě si byl vědom toho, že dané téma je velmi obsáhlé. Proto se opět obrátil na svého přítele z Ženevy Ballyho, zda neví o jiném tématu z oblasti současného ruského jazyka, jemuž by se mohl věnovat ve své disertaci. Lze předpokládat, že Karcevského žádný jiný námět nezaujal, neboť i nadále byl jeho zájem upřen na systém ruského slovesa. Pozoruhodným faktem zůstává, že původní verze práce měla 450 stran. Dokázal ji však zkrátit na pouhých 167 stran (Фужерон, 2018).

V dalším dopise poslaném Ch. Ballymu 17. září 1925 si Karcevskij stěžoval na emigrantský život, který se pro něj stal velmi obtížným. Během těchto let navíc zatoužil po trvalé pracovní pozici učitele. Z tohoto důvodu měl na svého bývalého pedagoga dotaz, jestli by bylo možné vytvořit místo lektora ruské literatury na Ženevské univerzitě. Karcevskij byl odhodlán místo okamžitě zaujmout. Dle vzpomínek Jevgenii Karcevské místo vytvořeno nebylo a rodina byla stále ve finanční tísní (Родионова, 2012; Фужерон, 2019).

4.3 KARCEVSKÉHO POSLEDNÍ EMIGRACE DO ŽENEVY

V Československu zůstal Karcevskij do roku 1927, poté se opět vydal do Ženevy. Tentokrát už se jednalo o jeho poslední emigraci. V Ženevě zůstal do konce života (Фужерон, 2019). Onen rok poslední emigrace se také stal rokem Karcevského obhajoby disertační práce *Systém ruského slovesa* na Ženevské univerzitě, čímž zároveň získal titul doktora literatury. Uvedená práce vyšla i jako samostatná kniha a vyvolala velký ohlas, neboť se o ní začala psát spousta článků a recenzí v mnoha jazycích, například ve francouzštině, ruštině, ale také srbštině či češtině (Chidichimo, 2016).

Na univerzitě byl Karcevskému nabídnut post soukromého docenta, který s radostí přijal. Nicméně mu tato funkce nevynášela dostatek peněz. Z tohoto důvodu pro Karcevského N. A. Rubakin v Lausanne domluvil placené přednášky týkající se ruské literatury. Především byly o L. N. Tolstém, F. M. Dostojevském a N. V. Gogolovi (Фужерон, 2018).

Karcevského první velký text *Opakovací kurs ruského jazyka* (Повторительный курс русского языка) vyšel v Moskvě roku 1928. Mělo být vytištěno dvacet tisíc exemplářů, tehdejší sovětská vláda však vydávání přerušila, poněvadž dílo neobsahovalo komunistickou propagandu. I přes kladné hodnocení monografie vydávání bylo přerušeno na pouhých čtyřech tisících výtiscích (Chidichimo, 2016; Фужерон, 2018).

Dále Karcevskij v Ženevě inicioval vznik školy pro překladatele. Díky jeho impulsu tedy vznikla Ženevská lingvistická škola a jeho zakladatel se zároveň stal jejím prvním vicepředsedou. Osobně se dokonce věnoval psaní učebnic ruského jazyka pro studenty dané školy (Фужерон, 2019).

T. G. Masaryk stále peněžně podporoval progresivní Rusy ve všech oblastech. Jenomže Karcevského rodina stále nic nedostávala. Proto v roce 1931 vystoupil Sergej Karcevskij s přednáškou o stipendiu, nicméně mu žádná finanční pomoc nebyla poskytnuta. Jevgenija Karcevskaja se opět obrátila na A. S. Miljukovou s žádostí o pomoc. Jestli se Karcevskij dočkal odměny, není známo, zato jeho dcera Světlana stipendium dostala a mohla tak studovat obor umění v Praze (Родионова, 2012).

Osm let před smrtí, tedy roku 1947, se pokusil Karcevskij dostat vízum na návrat do Sovětského svazu. Tento pokus byl neúspěšný, neboť na žádost nikdy nedostal odpověď. Psal se 7. listopad 1955 a Karcevskij v Ženevě zemřel (Фужерон, 2019).

Ostatky Karcevského odvezla manželka zesnulého se synem Igorem do Moskvy. V Moskvě se také nachází Institut ruského jazyka V. V. Vinogradova RAN, kde se nachází rukopisy ve francouzštině. Protože Karcevskij většinu svého života strávil ve Švýcarsku, plno rukopisů psaných naopak rusky se nachází právě tam. Jeho syn I. Sergejevič je měl schované doma, ale po jeho smrti v roce 2012 byly předány Archivu Ženevské univerzity (Фужерон, 2019).

4.4 PŘÍNOS KARCEVSKÉHO PRAŽSKÉMU LINGVISTICKÉMU KROUŽKU

Jak už je v práci zmíněno, Sergej Karcevskij stál u zrodu Pražského lingvistického kroužku. S. J. Karcevskij vystoupil na schůzích Kroužku pouze dvakrát za celou dobu svého aktivního členství, poprvé 12. května 1927 s přednáškou *O vztahu jazyka a myšlení*

(Sur les rapports entre le langage et la pensée). Druhá přednáška *Reforma ruského pravopisu* (Reforme de l'orthographe russe) se uskutečnila dne 6. října 1934, v tuto dobu již Karcevskij žil pět let v Ženevě (Vachek, 1999).

Karcevskij byl v úzkém kontaktu s dalšími zmíněnými emigranty PLK, tedy R. Jakobsonem a N. S. Trubeckým. Karcevskij osobně přispěl dvěma pojednáními do tezí *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* prvního a čtvrtého svazku (Vachek, 1999).

Díky svému studiu na ženevské univerzitě byl Karcevskij dobře seznámen s de Saussurovými myšlenkami. Díky němu se teze F. de Saussura dostaly do povědomí pražského prostředí. Karcevskij se však neřídil myšlenkami svého učitele, nýbrž se od nich odkláněl v rámci sémiotické teorie popsané v článku *Asymetrický dualismus lingvistického znaku* z roku 1929 (Steinerová, 2014).

Jako první lingvista zformuloval myšlenku o dvou funkcích jazyka, které je nutno rozdělit na funkce emocionální a intelektuální. Uvedené jazykové složky jsou dle něj ve vzájemném rozporu. Dále se v rámci Kroužku zabýval syntaxí a jejími problémy (Toman, 2011).

Působení S. J. Karcevského v PLK neskončilo jeho odstěhováním z Prahy do Ženevy. Svými statěmi stále přispíval do publikací spolku, i když už ne tak často (Toman, 2011).

4.5 DŮLEŽITÉ PUBLIKACE S. J. KARCEVSKÉHO

Celkový počet publikací Karcevského činí dvacet osm studií a dvě rozsáhlejší práce. První z nich je monografie *Systém ruského slovesa* (Система русского глагола) s původním francouzským názvem *Système du verbe russe* vydána roku 1927. Daná práce vychází z jeho disertační práce, kterou psal na Ženevské univerzitě. Druhé monografické dílo z roku 1928 nese název *Opakovací kurs ruského jazyka* (Повторительный курс русского языка) (Steinerová, 2014).

Již první přednáška *Systému ruského slovesa* přednesena o deset let dříve, než byla kniha vydána, vyvolala kladné ohlasy u předních lingvistů té doby, přičemž D. N. Ušakov konstatoval, že se Karcevskij jako první lingvista zajímal o lingvistický výzkum morfologie. V knize Karcevskij označil jazyk jako systém, který dále rozbral a věnoval se i principům lingvistické analýzy. Mezi léty 2000 až 2004 o dílo projevil zájem pařížský Institut slovanských studií, který jej s pomocí archivních materiálů dal opět dohromady a vydal (Фужерон, 2019).

Jak již bylo v práci podrobněji naspáno v podkapitole 4.3 na straně 34, tisk *Opakovacího kursu ruského jazyka* byl přerušen po čtyřech tisících vydaných kusech. Co do obsahu kniha znázorňovala souhrn jeho myšlenek, které se mají následně využívat v praxi. Z pohledu některých lingvistů bylo těžké převést dané myšlenky do praxe pro učitele i pro žáky. Sergej Karcevskij přerušení publikace prožíval velmi těžce. Znamenalo pro něj stálý příjem peněz, který v dané době potřeboval, neboť se ocitl ve finanční krizi. Přestože se obrátil s prosbou o pomoc ohledně dalšího publikování na A. M. Peškovského, kniha se už nikdy dalšího vydání nedočkala (Фужерон, 2019).

Krátký článek *Asymetrický dualismus lingvistického znaku* (Du dualisme asymétrique du signe linguistique) z roku 1929 je velmi příznačný i pro Pražský lingvistický kroužek, protože se ocitl v prvním vydání jeho sborníku. V tomto článku se Karcevskij výrazně odlišil od učení Ferdinanda de Saussura. Dle Karcevského švýcarský lingvista při svém učení o jazyce opomněl dvě důležité složky. Karcevskij doplnil de Sausserovu myšlenku o psychologický a ideologický význam, který jazyk nese. Právě kvůli tomuto konfliktu mezi významy jedinec nikdy nevysloví vše, co si myslí (Steinerová, 2014; Vorobeva, 2021).

Jako důležitá publikace nesmí být opomenut časopis *Ruská škola v zahraničí* (Русская школа за рубежом) vydávaný od roku 1923 v Ruském pedagogickém institutu, na němž S. Karcevskij vyučoval ruský jazyk během své emigrace v Praze. Časopis reagoval na způsob vyučování ve školách a uváděl jak jeho klady, tak zápory. Ústřední pro daný žurnál byla možnost čtenářů seznámit se s novými směry moderního myšlení pedagogů. O důležitosti časopisu svědčí i fakt, že jej podporovaly a odebíraly cizí státy, přesněji Bulharsko a Jugoslávie. Vzhledem k nedostačující finanční podpoře pro emigranty ze strany československého státu začátkem 30. let 20. století *Ruská škola v zahraničí* ukončila svou činnost. Nicméně byl časopis v Praze roku 1934 obnoven redakcí Andree Tichonoviče Pavlova pod zkráceným názvem *Ruská škola* (Русская школа) (Седова, 2012).

Uvedená díla s představenými Karcevského myšlenkami byla velmi přínosná nejen do tehdejší, ale i do současné lingvistiky. Karevskij věděl na vlastní kůži, jaké to je žít v cizí zemi, proto se snažil pomáhat ostatním emigrantům. Příkladem může být uveden časopis *Ruská škola v zahraničí*, který se věnoval převážně studentům a pedagogům, kteří emigrovali ze Sovětského svazu.

5. PETR GRIGORIJEVIČ BOGATYREV

Poslední kapitola je věnována ruskému emigrantovi Petrovi Grigorijeviči Bogatyrevovi. I když nepatřil k zakládajícím členům Pražského lingvistického kroužku, byl jeho členem téměř patnáct let. Obsahem následujících odstavců je krátké představení Bogatyrevova života a myšlenek, kterými Kroužek obohatil.

5.1 OSOBNÍ A PRACOVNÍ ŽIVOT

Petr Grigorijevič Bogatyrev se narodil v roce 1893 v Saratově. Kromě PLK byl také součástí dalších dvou významných sdružení, konkrétně Moskevské dialektologické komise a Moskevského lingvistického kroužku. Bogatyrev stál u vzniku Moskevského kroužku, proto se řadí mezi jeho zakládající členy (Toman, 2011).

Když Bogatyrev v roce 1921 přijel do Prahy, už rok tam žil jeho přítel R. Jakobson, se kterým se znali již z Moskvy z místní univerzity, kde oba studovali. Byl to pravděpodobně Jakobson, kdo Bogatyreva nalákal do Prahy. Stejně jako Jakobson se Bogatyrev na univerzitě stal jedním ze zakládajících členů Moskevského lingvistického kroužku (Баран, 2017).

Středem Bogatyrevova zájmu byl folklór. Svá díla psal dle svých vlastních poznatků, jež získával chozením po ulicích a odposloucháváním cizích rozhovorů. Jinak tomu nebylo ani v Československu, kde prožil převážnou část svého života. Rychle si zde vytvořil pevná přátelství s českými umělci. Především se stýkal s českými folkloristy, například s Jiřím Polívkou. Bogatyrev v Praze nejprve pracoval jako archivář, poté přesídlil do Bratislavy, kde se na tamní univerzitě habilitoval v roce 1930 a získal titul docenta (Toman, 2011; Мукаржовский, 2002).

Do Československa zavítala i Bogatyrevova žena Tamara ve funkci obchodního zástupce Sovětské svazu. Po nějaké době se však musela vrátit do Moskvy a Bogatyrev v Praze zůstal sám, aby mohl pokračovat ve sbírání témat pro své další publikace (Мукаржовский, 2002).

Své působení v Praze ukončil roku 1940, v tomto roce se vrátil zpět do své rodné vlasti. V Moskvě se stále zabýval českými a slovenskými náměty. Ovšem důležitým mezníkem v jeho kariéře se stal překlad románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* českého spisovatele Jaroslava Haška do ruštiny. Tento román vychází v Rusku v Bogatyrevově překladu v pravidelných, zpravidla ročních, intervalech dodneška. Podle Bogatyreva to byl právě onen překlad, díky němuž si vydělal nejvíce peněz a mohl si za ně pořídit krásný byt v Moskvě. Další jeho přínosnou publikací se stal rusko-český slovník.

Za svého života Bogatyrev vydal přes tři sta publikací, přičemž více než polovina spadá do jeho pobytu v Československu (Toman, 2011; Мукаржовский, 2002).

Také byl Petru Bogatyrevovi udělen čestný doktorát Karlovy univerzity v Praze, a to v roce 1968. Po třiceti jedna letech od návratu do Moskvy, tedy v roce 1971, Bogatyrev zemřel v tomtéž městě (Toman, 2011; Бенеш, 2002).

5.2 PŮSOBENÍ BOGATYREVA V PRAŽSKÉM LINGVISTICKÉM KROUŽKU

V Pražském lingvistickém kroužku Bogatyrev působil od roku jeho vzniku, tudíž od roku 1926. Po dobu členství na schůzích vystoupil celkem se třemi přednáškami. První byla uskutečněna 11. května 1928 a poslední 19. června 1934 (Toman, 2011; Vachek, 1999).

Petr Bogatyrev, stejně jako ostatní členové PLK, ve svých pracích uplatňoval funkčně-strukturální přístup k jazyku ve svých pracích. Bogatyrev je známý svým zájmem o etnografii. Zabýval se folklorismy na území jihovýchodní Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi z funkčního hlediska. Mezi folklórní jevy patří mimo jiné lidové písně, kroje či pověry. V monografii vydané v roce 1937, ve které se opíral o téma lidových krojů, upozornil na nutnost zkoumání etnografie jako celku, nejen její jednotlivých částí. Během svých výzkumů etnografie se nejvíce v lingvistice prosadila myšlenka o funkci struktury funkcí, která pojednává o funkční hierarchizaci a relativizaci (Černý, 1996; Hlavsová, 1991).

Dále se společně s dalšími členy Kroužku Bogatyrev zajímal o divadlo. Právě on se stal zakladatelem spolku Kruh přátel. Toto sdružení vzniklo v třicátých letech 20. století na podporu divadla E. F. Buriana. Právě na divadelních rekvizitách Bogatyrev dokázal vysvětlit lingvistický termín znak znaku (Bernátek, 2016). V souvislosti s divadelní činností publikoval Bogatyrev roku 1940 knihu *Lidové divadlo české a slovenské* (Havránková & Petkevič, 2014).

Jak je v předchozích odstavcích uvedeno, Bogatyrev se zajímal spíše o vnějazykové disciplíny. Přestože nepatří k zakladatelům PLK, obohatil svými poznatky nejen Kroužek, ale i celou moderní lingvistiku.

ZÁVĚR

Cílem předkládané bakalářské práce bylo shrnout život a tvorbu ruských emigrantů v Pražském lingvistickém kroužku. Hlavním předmětem této práce tedy je biografie těchto jazykovědců. Dále byly uvedeny hlavní lingvistická díla pojednávaných lingvistů a snaha postihnout jejich přínos k Tezím PLK a teoretickému učení Kroužku vůbec.

Za hlavní výsledky jejich badatelské činnosti lze považovat díla *O struktuře ruského slovesa* a *Lingvistika a poetika* Romana Osipoviče Jakobsona, *Základy fonologie* Nikolaje Sergejeviče Trubeckého, *Systém ruského slovesa* a *Opakovací kurs ruského jazyka* Sergeje Josifoviče Karcevského. Svými myšlenkami o jazykové teorii, důležitosti funkční a strukturní složky jazyka přispěla tato díla k rozšíření badatelských poznatků již existujících lingvistických směrů.

Bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol, přičemž každá z nich má vlastní počet podkapitol. Nejobsáhlejší kapitolou je první o R. O. Jakobsonovi, jelikož strávil v Československu devatenáct let a má jeden z největších podílů na činnosti Kroužku. Také se zasloužil o přenesení hlavních tezí Kroužku do USA, kde se je snažil prosadit.

Většina stávající dostupné literatury o zmíněných emigrantech v lingvistickém kroužku se věnuje především jejich badatelské činnosti. Z tohoto důvodu v pasážích zaměřujících se na život převažuje u každé osobnosti jeden primární zdroj, který se věnuje pouze biografii daného vědce.

Vzhledem ke skutečnosti, že některá díla lingvistů nenesou český název, rozhodla jsem se pro vlastní překlad. V závorce za českým titulem je napsán název v ruštině, případně v jiném původním jazyce, ve kterém bylo dílo napsáno.

Jsem si vědoma toho, že v PLK působili i další představitelé ruské porevoluční emigrace, například Petr Nikolajevič Savickij, Leontij Vasiljevič Kopeckij či Antolij Vasiljevič Florovskij. Hlavním záměrem bylo vybrat nejdůležitější a nejznámější osobnosti z řad ruské emigrace, kteří se na činnosti Kroužku a jeho odkazu podíleli nejvýznamněji měrou. P. G. Bogatyrev doplňuje tuto trojici z toho důvodu, že aktivně přispíval do činnosti Kroužku a uplatňoval funkční přístup k jazyku v oblasti etnografie. Práce by se mohla stát inspirací pro další podobné diplomové práce, ať už bakalářské či magisterské, jejichž námětem by mohly být osudy a dílo dalších osobností ruské emigrace spojených s Pražským lingvistickým kroužkem, které nebyly zahrnuty do této práce.

РЕЗЮМЕ

Тема данной бакалаврской работы - «Русские эмигранты в Пражском лингвистическом кружке (биографический и библиографический взгляды)». Работа состоит из пяти глав, которые разделены на несколько разделов.

Целью данной бакалаврской работы являлась попытка изобразить как личную жизнь, так карьеру известных языковедов российского происхождения, работающих в Пражском лингвистическом кружке (далее только ПЛК или Кружок). Описана их личная жизнь – начиная с детства и заканчивая их последними годами жизни. Так как ПЛК был основан в Чехословакии, уделялось большое внимание жизни лингвистов в этом государстве. Что касается их рабочей жизни, в работе также представлено их влияние на современную лингвистику и представлены важнейшие работы, которые лингвисты написали в рамках ПЛК.

В первой главе охарактеризован Пражский лингвистический кружок, который начал свою официальную деятельность в 1926 году. Главным основоположником ПЛК является чешский языковед и профессор по английской филологии Вилем Матезиус. Благодаря его решению модернизировать чешскую культуру и науку возник ПЛК. Столица Чехословакии Прага стала главным центром восточноевропейской научной эмиграции после Октябрьской революции 1917 года. После данного события в Прагу приехало большое количество личностей из среды русской и украинской интеллигенции. Члены Кружка обращали внимание прежде всего на фонологию и морфологию. Их самая важная деятельность осуществлялась в 30-х годах XX века, в так называемый классический период.

Из-за формирующегося нового изучения о языке советская власть запретила все лингвистические направления, в том числе структурализм, вследствие чего Кружок распался в 1953 году. По инициативе языковеда Олдржиха Лешка Кружок снова возобновил свою деятельность в 1990 году.

Пражский структурализм относится к направлениям, повлиявшим на все современное языкознание. Своими тезисами члены Кружка обогатили не только страны Европы, например Польшу, Францию или Италию, а даже Соединенные Штаты Америки. С принципами структурализма страны ознакомились благодаря лекциям на международных конференциях или книгам, написанным членами Кружка. Журнал «Слово и словесность» и «Научный словарь Отто» принадлежит самым известным работам ПЛК.

В следующей главе представлен первый из русских лингвистов — Роман Осипович Якобсон. В 1914 году он окончил учебу в Лазаревском институте восточных языков в Москве, а позже поступил в Московский университет на славяно-русское отделение. По инициативе студентов, учащихся по данной специальности, возник Московский лингвистический кружок. Среди основоположников был и Р. Якобсон, сам он являлся председателем Московского кружка с начала его деятельности до 1920 года. Во время обучения в Петербурге, куда Якобсон поехал на стажировку, вместе с коллегами из данного университета он основал группу ОПОЯЗ. Лингвист также присоединился к Московской диалектологической комиссии в 1917 году.

Несмотря на то, что во время учебы Якобсона в лингвистике преобладало младограмматическое направление, он присоединился к идеям лингвиста из Швейцарии Фердинанда де Соссюра.

Ключевым моментом для жизни Якобсона являлась миссия Советского Красного Креста, состоявшаяся 10 июля 1920 года. Операция заключалась в репатриации бывших русских солдат из Чехословакии, и Якобсон был избран переводчиком. В итоге Р. Якобсон в Чехословакии остался на девятнадцать лет. Осенью в тот же год он поступил в Немецкий университет в Праге. Учебу лингвист окончил в 1930 году, получив степень доктора.

В начале 30 гг. Якобсон переехал с женой в Брно. Всего Якобсон был в браке в три раза. Его супругами были Софья Николаевна Фелдман, Сватава Пиркова и Кристина Поморска.

В Брно Якобсон получил степень доцента в университете им. Масарика. Год спустя он был назначен профессором по договору. Надо сказать, что в 1937 году Роман Якобсон официально получил чехословацкое гражданство. Это ему дало возможность стать чрезвычайным профессором в брненском университете.

С началом оккупации Чехословакии в 1939 году Якобсон был вынужден уехать по религиозным причинам и 21 апреля покинул стану. Он эмигрировал в США и оставался там до смерти в 1982 году. Благодаря Якобсону идеи структурализма были распространены и в Соединенных Штатах. За свою научную деятельность Якобсон был награжден орденом Томаша Гаррига Масарика посмертно в 1991 году.

В последних двух разделах говорится о деятельности Якобсона в рамках Пражского лингвистического кружка и об основных его работах. Якобсон был

одним из трех русских основоположников данного Кружка и даже стал заместителем В. Матезиуса. Лингвист в особенности уделял внимание фонологии и морфологии, и в связи с этим написал огромное количество статей и книг. Активно участвуя в жизни кружка, выступал на собраниях с восемнадцатью лекциями. Карьера Якобсона как лингвиста насчитывает свыше сотни публикаций. В бакалаврской работе упомянуты, к примеру, реферат «О структуре русского глагола», монография «О чешском стихе – преимущественно в сопоставлении с русским», а также «Лингвистика и поэтика». Вышеуказанные публикации Якобсона остались в памяти лингвистов не только того времени, но и в памяти современных языковедов. Он до сих пор считается авторитетным русским эмигрантом, повлиявшим на современную лингвистику.

Следующая глава посвящена другому эмигранту, а именно Николаю Сергеевичу Трубецкому. Николай Сергеевич - известный лингвист дворянского происхождения. Семья Трубецких состояла в родстве с династией Рюриковичей и с Великими князьями Московскими. По этой причине вся семья Трубецких, включая Н. Трубецкого, перед именем имеет титул «князь».

Что касается личной жизни Трубецкого, у него была старшая сестра и младший брат. В 1914 году он женился на Вере Петровне Базилесвкой. Супруги воспитали троих детей.

В детстве молодой Николай получил домашнее образование, а позже поступил в Московский университет на отделение словесности. В рамках учебы он отправился на стажировку в университет в Лейпциге. Когда Трубецкой вернулся в Москву, присоединился к Московскому лингвистическому кружку. После Октябрьской революции Николай с семьей переселился в город Ростов-на-Дону, где работал в университете в должности доцента. Пару лет спустя Трубецкой попал в Болгарию. В столице читал лекции и опубликовал произведение «Европа и человечество».

Среди основных лингвистических тем, вокруг которых сосредоточился Трубецкой, были фольклор, этнография, морфология, фонология и, не в последнюю очередь, евразийство. К евразийству лингвист приступил в 1921 году, когда вместе с коллегами в эмиграции создали первый сборник для данного движения под названием «Исход к Востоку».

В 1922 году переехал в Прагу, но ему не удалось найти работу. Последним городом, куда Трубецкой эмигрировал, была Вена. Здесь он жил со своей семьей

до 1938 года – до его смерти. В столице Австрии Николай занимал пост профессора. Еще раньше Трубецкой заболел серьезной болезнью и после допроса в немецком гестапо умер.

Работы и мысли Трубецкого, влияющие на тезисы Пражского лингвистического кружка, детально разобраны в последних двух разделах второй главы. Трубецкой состоял в ПЛК с самого начала его деятельности и был одним из его основателей. Его самым важным трудом является работа «Основы фонологии», посвященная разделу фонологии в лингвистике. В рамках собраний Трубецкой шесть раз читал лекции на различные темы.

Третья глава состоит из биографии и библиографии последнего русского основоположника ПЛК, которым является Сергей Иосифович Карцевский. Он считается студентом Ф. Де Сосюра. В течение своей учебы в женевском университете у него появилась возможность посещать лекции данного основоположника структурализма.

Как и другие русские эмигранты, Карцевский окончил учебу в Московском университете. После он вступил в партию эсеров. Из-за своей политической деятельности его посадили под арест. Карцевский сбежал из тюрьмы и переехал в Женеву, где поступил в местный университет. Как уже было отмечено, здесь он познакомился с Ф. Де Сосюром и его идеями. Карцевский даже перевел с французского на русский язык известную книгу Сосюра «Курс общей лингвистики». В 1917 году С. Карцевский вернулся в Москву и присоединился к Московскому лингвистическому кружку. Из Советского Союза он решил эмигрировать в Чехословакию. О его пребывании в Чехословакии пишется в разделе 4.2.

Во время пражского периода, Карцевский работал в Русском Педагогическом Институте в пражском университете. Также он очень часто переписывался со своим профессором из Женевы, Шарлем Балли и со своим другом Николаем Александровичем Рубакиным. Для Карцевского жизнь вне границ Советского союза была очень трудной. По словам его жены Евгении, у супругов не было денег. Финансовой поддержки в рамках так называемой «Акции помощи» со стороны Чехословакии не случилось.

Сергей и Евгения Карцевский эмигрировали в 1927 году из Праги снова в Женеву. В Швейцарии, благодаря удачной защите диссертации, Сергей получил звание доктора наук. Здесь, в Женеве, лингвист умер в 1955 году. В последнем

абзаце раздела 4.3 работы описывается то, что случилось с его рукописями, сохранившимися с раннего периода, когда Карцевский начинал строить карьеру лингвиста.

Карцевский напечатал несколько изданий, а именно двадцать восемь. Обычно работы содержат его собственный жизненный опыт, например, время, когда он был активным членом политической партии. До ПЛК лингвист внес идеи Ф. Де Соссюра и первый сформулировал мысль о двух функциях языка. На собраниях выступал только дважды. Не следует забывать самые важные работы Карцевского – «Система русского глагола», «Повторительный курс русского языка», «Об асимметричном дуализме лингвистического знака» и известный по всему миру журнал «Русская школа за рубежом».

В последней главе бакалаврской работы было уделено внимание русскому лингвисту Петру Григорьевичу Богатыреву. Несмотря на то что он не был основоположником ПЛК, четырнадцать лет Богатырев являлся одним из членов Кружка.

Петр Григорьевич Богатырев являлся членом трех объединений – Московской диалектологической комиссии, Московского лингвистического кружка и, конечно, ПЛК. В Праге лингвист прожил почти двадцать лет, с 1921 года по 1940 год. В этот же год он вернулся в Москву. Богатырев жил под Москвой до своей смерти 1971 года. Главной темой его работ прежде всего была тема фольклора. Тем не менее, Богатырев также прославился переводом чешского романа «Похождения бравого солдата Швейка» на русский.

Свою деятельность в ПЛК начал в 1926 году и прочитал всего три доклада. Богатырев занимался этнографией, фольклором и театром. В театральной сфере он стал инициатором основания организации «Круг друзей», которая возникла в конце 30-х годов 20 века в целях поддержки пражского театра им. Е. Ф. Буриана.

В заключение, данная бакалаврская работа была посвящена четверым лингвистам, которые сформировали основные идеи, повлиявшие на современную лингвистику по всему миру. Ввиду того, что специальная литература, посвященная биографии русских эмигрантов, существует в очень малых количествах и данные книги написаны прежде всего по-русски, в каждой главе присутствует один преобладающий источник. Множество книг посвящено только исследовательской работе языковедов. Составной частью работы являются два приложения,

включающие семейные снимки и список прочитанных докладов на собраниях Пражского лингвистического кружка.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BIBLIOGRAFIE

Čermák, P., Poeta, C. & Čermák, J. (2012). *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*. Praha: Academia

Čerminová, J. (2020). Roman Jakobson. *Sto tváří, sto příběhů*. Masarykova univerzita. doi: 10.5817/CZ.MUNI.M210-9605-2020, s. 66-71

Černý, J. (1996). *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia

Grzybek, P. (2014). Několik poznámek k pojetí znaku v Jakobsonově sémiotice a v českém strukturalismu. In O. Sládek (Ed.), *Český strukturalismus v diskusi* (s. 247-260). Host

Havránková, M. & Petkevič, V. (2014). *Pražská škola v korespondenci: dopisy z let 1924-1989*. Praha: Karolinum.

Chidichimo, A. (2016). Serge Karcevski par lui-même: le curriculum vitae et un autre texte biographique. *Acta Structuralica*, 1(1), 77-90. doi: 10.19079/actas.2016.1.77

Kopřivová, A. (2001). *Střediska ruského emigrantského života v Praze (1921–1952)*. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna

Kuldanová, P. (1996). Roman Jakobson a Československo. In M. Mikulášek (Ed.), *Litteraria Humanitas IV. Roman Jakobson* (s. 171-180). Brno: Masarykova univerzita v Brně

Mathesius, V., Macek, E. & Vachek, J. (1982). *Jazyk, kultura a slovesnost*. Praha: Odeon

Rudy, S. (1990). *Roman Jakobson: 1896-1982; a Complete Bibliography of His Writings*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter

Steinerová, W. (2014). Jazyk jako proces. Sémiotika jazyka Sergeje Karcevského. In O. Sládek (Ed.), *Český strukturalismus v diskusi* (s. 261–272). Host

Toman, J. (2011). *Příběh jednoho moderního projektu: Pražský lingvistický kroužek, 1926-1948*. Praha: Karolinum

Vachek, J. (1994). *Vzpomínky českého anglisty*. Jinočany: H&H

- Vachek, J. (1999). *Prolegomena k dějinám Pražské školy jazykovédné*. Jinočany: H&H
- Waughová, L. R. (2014). Poetická funkce v teorii Romana Jakobsona. In O. Sládek (Ed.), *Český strukturalismus v diskusi* (s. 273-309). Host
- Zelenka, M. (1996). Roman Jakobson v kontextu české slavistiky 20. let. In M. Mikulášek (Ed.), *Litteraria Humanitas IV. Roman Jakobson* (s.161-170). Brno: Masarykova univerzita v Brně
- Байсвенгер, М. (2012). Как Прага стала «евразийской» столицей. О роли Русской акции помощи в истории евразийского движения. In Л. Бабка & И. Золотарев (Eds.), *Русская акция помощи в Чехословакии: история, значение, наследие* (s. 117-124). Национальная библиотека Чешской республики – Славянская библиотека
- Баран, Х. (2017). Хроника основных событий жизни и творчества Р. О. Якобсона. In Н. С. Автономова, Х. Баран & Т. Г. Шедрина (Eds.), *Роман Осипович Якобсон* (s. 446-465). Политическая энциклопедия
- Бенеш, Б. (2002). Мои воспоминания о Петре Григорьевиче Богатыреве. In Л. П. Солнцева (Ed.), *Петр Григорьевич Богатырев. Воспоминания. Документы. Статьи*. (s.36.40). Ателейя
- Во, Л. & Монвил-Бёрстон, М. (2017). О языке: жизнь, труды, влияние Романа Якобсона. In Н. С. Автономова, Х. Баран & Т. Г. Шедрина (Eds.), *Роман Осипович Якобсон* (s. 13-81). Политическая энциклопедия
- Ермишина, К. Б. (2015). *Князь Н. С. Трубецкой. Жизнь и труды*. Москва: Синаксис
- Завацка, М. (2017). Словацкие контакты Романа Якобсона. *Запад-Восток*, 10, 154-163. doi: 10.30914/2227-6874-2017-10-154-162
- Мукаржовский, Я. (2002). О Богатыреве. In Л. П. Солнцева (Ed.), *Петр Григорьевич Богатырев. Воспоминания. Документы. Статьи*. (s.16-18). Ателейя
- Родионова, Н. А. (2012). Русская акция помощи в женской переписке (на основе документов Государственного архива Российской Федерации). In Л. Бабка & И. Золотарев (Eds.), *Русская акция помощи в Чехословакии: история, значение,*

наследие (s. 333–340). Национальная библиотека Чешской республики – Славянская библиотека

Седова, Е. Е. (2012). Роль Русской помощи в организации национального образования и воспитания русских детей и юношества в эмиграции. In Л. Бабка & И. Золотарев (Eds.), *Русская акция помощи в Чехословакии: история, значение, наследие* (s. 57–72). Национальная библиотека Чешской республики – Славянская библиотека

Фужерон, И. И. (2000). Сергей Иосифович Карцевский. In С. И. Карцевский, *Из лингвистического наследия* (s. 7–21). Языки русской культуры

Фужерон, И. & Фужерон, Ж. (2018). О чем рассказывают архивы (из переписки С. И. Карцевского). In А. М. Молдован (Ed.), *Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова* (s. 244–318). doi: 10.31912/pvrl.2018.17.20

Фужерон, И. И. (2019). История одной жизни. Сергей Иосифович Карцевский. *Русская речь* (1), 121–128. doi: 10.31857/S013161170003982-9

2. INTERNETOVÉ ZDROJE

Bernátek, M. (2016). Věda jako jednání: Pražský lingvistický kroužek, kulturní aktivismus a myšlení o divadle. *Theatralia*, 19(1), 9–36. <https://1url.cz/5rM9B>

Ferenčáková, D. (2017). *Bratři Trubečtí v soukolí války a revoluce*. Proudy. Středověký časopis pro vědu a literaturu. <https://1url.cz/1rM9k>

Fleischmannová, E. (1970). Pražské konstantinovské sympozion. *Listy Filologické / Folia Philologica*, 93(2), 133–135. <https://www.jstor.org/stable/23466356>

Hlavsová, J. (1991). Podíl etnologie (zejména P. G. Bogatyreva) na vypracování a aplikaci funkčně strukturální metody Pražského lingvistického kroužku. *Slovo a slovesnost*, 52(3), 202–206. <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?vol=60#h3>

Olonová, E. (1991). K 100. výročí narození Nikolaje Sergejeviče Trubeckého (1890–1938). *Česká literatura*, 39(6), 564–567. <http://www.jstor.org/stable/43321538>

Pospišil, I. (2006). Temperamentní vědec a odvážný iniciátor Roman Jakobson. *Universitas*, 20006(3), 66–68. Masarykova univerzita. <https://1url.cz/VrM9o>

Vorobeva, K. (2021). *Ruská inteligence v Československu* [Diplomová práce, Západočeská univerzita]. Portál ZČU. <https://portal.zcu.cz/portal/studium/prohlizeni.html>

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Seznam přednášek ruských emigrantů na schůzích Pražského lingvistického kroužku

Příloha 2 – Fotografie ruských emigrantů

PŘÍLOHA 1

Dostupné z: Vachek, J. (1999). *Prolegomena k dějinám Pražské školy jazykovědné*. Jinočany: H&H

1. PŘEDNÁŠKY ROMANA OSIPOVIČE JAKOBSONA

13. ledna 1927: *Pojem hláskoslovného zákona a princip teleologický*

14. února 1928: *Návrh fonologických tezí pro haagský sjezd*

1. dubna 1928: *Nové práce o úloze církevněslovanských prvků v ruštině*

1. března a 9. dubna 1929: *Debata o umělém jazyce mezinárodním* (Ref. Kopeckij, Oberpfalcer, Trnka a Jakobson)

25. března 1930: *Jazykové problémy v Masarykově díle*

15. září 1930: *K fonologické charakteristice eurazijského svazu*

3. listopadu 1930: *O polytonii*

25. ledna 1932: *K problému brusičství*

6. května 1932: *Morfologie ruského slovesa*

27. května 1933: *O slovanských příklonkách*

29. dubna 1935: *Básnictví doby husitské*

3. června 1935: *Metodologická diskuse o Grundově knize o Erbenovi* (Ref. R. Jakobson, J. Mukařovský)

2. listopadu 1935: *Studijní cesta do Bulharska a Rumunska*

19. září 1936: *Kodaňský mezinárodní lingvistický sjezd* (R. Jakobson, B. Trnka)

7. prosince 1936: *Diskuse o knize K. Bittnera Deutsche und Tschechen I.* (R. Jakobson, F. Wollman)

8. února 1937: *K Puškinově symbolice*

21. března 1938: *Akustická klasifikace souhlásek*

2. PŘEDNÁŠKY NIKOLAJE SERGEJEVIČE TRUBECKÉHO

6. února 1928: *Alphabet und Lautsystem*
18. prosince 1928: *Vergleich der Vokalsysteme*
23. září 1930: *Phonologie und Dialektologie*
15. března 1932: *Dostojevskijs humoristische Erzählungen*
6. října 1934: *Struktur des altkirchenslawischen Alphabets*
14. prosince 1936: *Gedanken über das Indogermanenproblem*

3. PŘEDNÁŠKY SERGEJE JOSIFOVIČE KARCEVSKÉHO

12. května 1927: *Sur les rapports entre le langage et la pensée*
6. října 1934: *Reforme de l'orthographe russe*

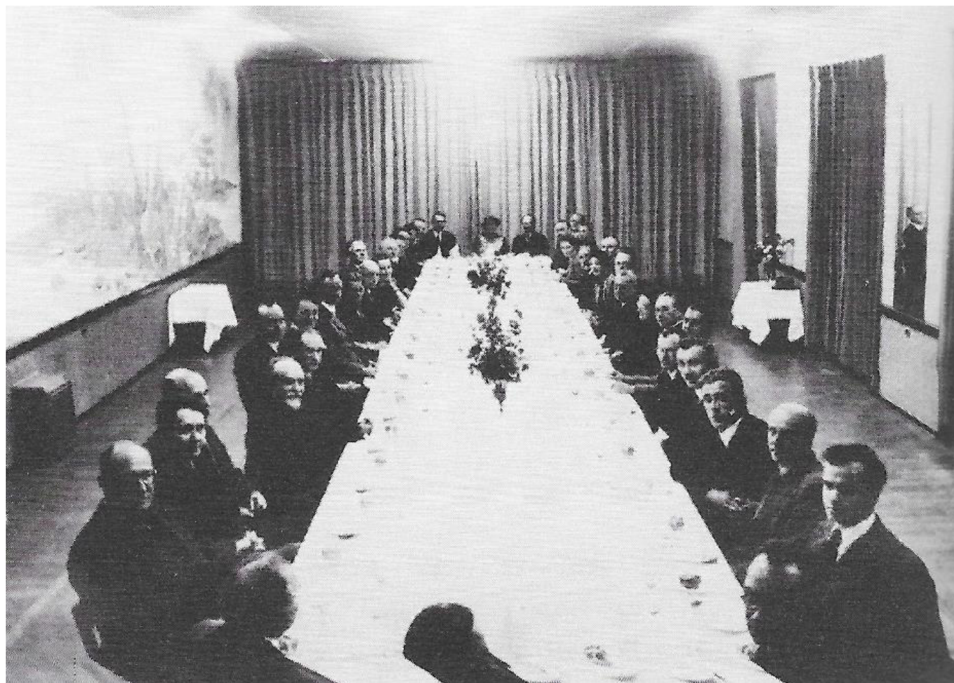
4. PŘEDNÁŠKY PETRA NIKOLAJEVIČE BOGATYREVA

11. května 1928: *K voprosu ob etnologičeskoj geografii*
25. června 1934: *K problémům strukturálního národopisu*
19. června 1939: *Lidové divadlo u Čechů a Slováků*

PŘÍLOHA 2

Obrázek č. 1

Schůze Pražského lingvistického kroužku v roce 1938

Dostupné z: Автономова, Н. С., Баран, Х & Шедрина, Т. Г. (2017). Роман Осипович Якобсон. Политическая энциклопедия

Образек ч. 2

Účastníci Mezinárodní fonologické konference, rok 1930

Dostupné z: Фужерон, И. & Фужерон, Ж. (2018). О чем рассказывают архивы (из переписки С. И. Карцевского. In А. М. Молдован (Ed.), Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова (s. 249). doi: 10.31912/pvrl.2018.17.20

Obrázek č. 3

Sourozenci Jakobsonovi (zleva Michail, Sergej, Roman)

Dostupné z: Автономова, Н. С., Баран, Х & Шедрина, Т. Г. (2017). Роман Осипович Якобсон. Политическая энциклопедия

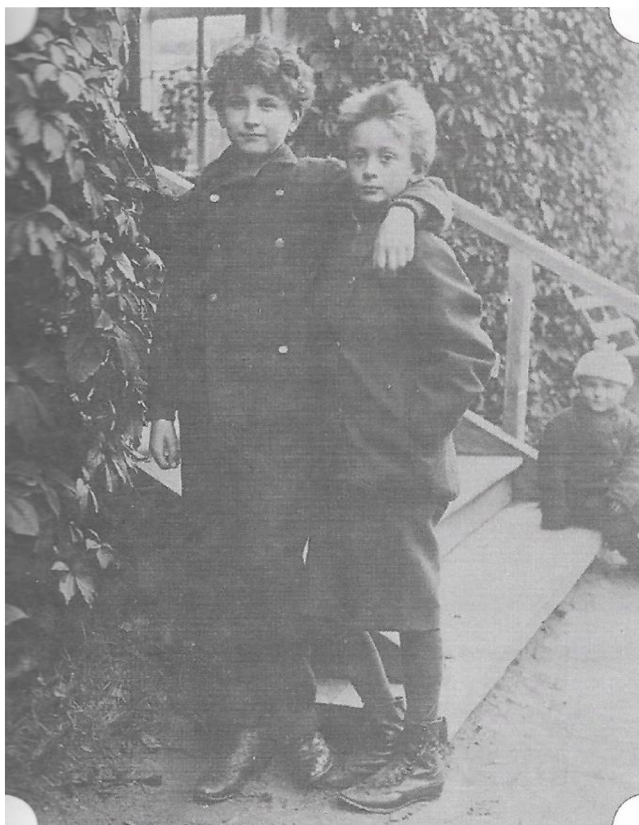
Obrázek č. 4

P. N. Bogatyrev a R. Jakobson, rok 1968

Dostupné z: Автономова, Н. С., Баран, Х & Шедрина, Т. Г. (2017). Роман Осипович Якобсон. Политическая энциклопедия

Образек ч. 5
N. S. Trubeckoj s bratrem Vladimirem

Dostupné z: Ермишина, К. Б. (2015). Князь Н. С. Трубецкой. Жизнь и труды. Москва: Синаксис

Obrázek č. 6

N. S. Trubeckoj se ženou Věrou Petrovnou Bazilevskou

Dostupné z: Ермишина, К. Б. (2015). Князь Н. С. Трубецкой. Жизнь и труды. Москва: Синаксис

Obrázek č.7

N. S. Trubeckoj

Dostupné z: Černý, J. (1996). Dějiny lingvistiky. Olomouc: Votobia

Obrázek č. 8
S. J. Karcevskij

Dostupné z: Фужерон, И. & Фужерон, Ж. (2018). О чем рассказывают архивы (из переписки С. И. Карцевского). In А. М. Молдован (Ed.), Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова (s. 250). doi: 10.31912/pvrl.2018.17.20

Образек ч. 9

S. J. Karcevskij se ženou Jevgenii a dětmi Světlanou a Igorem

Dostupné z: Фужерон, И. & Фужерон, Ж. (2018). О чем рассказывают архивы (из переписки С. И. Карцевского. In А. М. Молдован (Ed.), Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова (s. 250). doi: 10.31912/pvrii.2018.17.20

Образек ч. 10

Dopis N. S. Trubeckého S. J. Karcevskému, 16. červenec 1937

Дорогой Сергей Осипович! 6. VII. 1933
Слова идь, узд, правд я никогда сама в разговорах не произношу, никогда и не слышала, как их произносят другие. Вероятно и Вас в таком же положении. В таких случаях нормальная ассоциация нарушается, зрительные представления написанного слова получают перевес над звуковыми, и нам кажется, что, если бы мы произносили такое слово произведя, мы произвели бы его как то по особенному (не так, как совсем обыкновенно, между прочим, мы слышим и произносимое узд). Это касается до просод, нудд и уздд, то, вероятно, я их произношу и слышала, но, во всяком случае, бывало это очень редко (особенно со словом уздд, которое в литературе встречается во мн.ч. или в поговорке каждый из уздов). А т.к. согласные sp, st в конце слова не вытеснены, то у нас могут быть возникнут всякие иллюзии. Т.е. я склонна думать, что слышала, возникшие у Вас, не имеют перво в реальном произношении всех этих слов в разговорах, а являются лишь продуктами рефлексии. В реальной речи, вероятно, все эти слова произносятся с нормальными конечными согласными. Это касается до предварит. поднески к Вам грамматику,

Dostupné z: Фужерон, И. & Фужерон, Ж. (2018). О чем рассказывают архивы (из переписки С. И. Карцевского. In А. М. Молдован (Ed.), Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова (s. 294). doi: 10.31912/pvrl.2018.17.20

Образек ч. 11

Dopis R. O. Jakobsona S. J. Karcevskému, 27. dubna 1937

25 IV 37
Дорогой Сергей Осипович,
жду с нетерпением твоей статьи о падежах. Куда ты полагаешь дать ее? Я сейчас покажу в вопросах филологической метрики и фонологии, но в твоей догме думаю о структуре языка и думаю в дальнейшем. Буду очень рада за эти проблемы. Ты спрашиваешь о И.И.е. Разве ты не знаешь, что он уже год в Германии. Вообще переписывался с тобой сейчас труднее. Очень хотелось бы с тобой поговорить о себе, о тебе, о Светлане, от которой я устал от твоих жалобных вестей уже давно, и о том, что делаешь и что планируешь и придумаешь. Очень жалею, что тебе не было на свете. В конце концов. Это был бы редкий случай. P. Jakobson

Dostupné z: Фужерон, И. & Фужерон, Ж. (2018). О чем рассказывают архивы (из переписки С. И. Карцевского. In А. М. Молдован (Ed.), Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова (s. 288). doi: 10.31912/pvrl.2018.17.20

ANOTACE

Název práce: Ruští emigranti v Pražském lingvistickém kroužku (biografický a bibliografický pohled)

Autor práce: Martina Portužáková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet stran a znaků: 57 (102 226)

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 35

Anotace: Tato bakalářská diplomová práce má za cíl představit biografické údaje a publikační činnost Ruských emigrantů v Pražském lingvistickém kroužku. Práce také charakterizuje Pražský lingvistický kroužek od jeho vzniku až po konkrétní přínos do lingvistiky. Následně je pozornost zaměřena na významné ruské lingvisty, kteří se aktivně podíleli na činnosti Kroužku. Jmenovitě se jedná o R. O. Jakobsona, N. S. Trubeckého, S. J. Karcevského a P. N. Bogatyreva. Na konci práce je uveden seznam literatury, dvě přílohy, které obsahují fotografie emigrantů a seznam přednášek, se kterými vystoupili na schůzích Kroužku.

Klíčová slova: Pražský lingvistický kroužek, lingvista, Československo, emigrace, Roman Jakobson, Nikolaj Trubeckoj, Sergej Karcevskij, Petr Bogatyrev

ABSTRACT

Title: Russian Émigrés of Prague Linguistic Circle (Biography and Bibliography)

Author: Martina Portužáková

Supervisor: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Number of pages and characters: 57 (102 226)

Number of supplementets: 2

Number of references: 35

Abstract: This bachelor thesis aims to present the biographical data and publishing activities of Russian Émigrés of Prague Linguistic Circle. The thesis also characterizes Prague Linguistic Circle from its inception to its specific contribution to linguistics. Subsequently, attention is focus on the prominent Russian linguists who actively participated in the activities of the Circle. Namely, R. O. Jakobson, N. S. Trubeckij, S. J. Karcevskij and P. N. Bogatyrev. At the end of the thesis there is a list of literature and two supplements, which include photographs of Émigrés and the list of lectures they presented at the meetings of the Circle.

Key words: Prague Linguistic Circle, linguist, Czechoslovakia, exile, Roman Jakobson, Nikolaj Trubeckoj, Sergej Karcevskij, Petr Bogatyrev